

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Lenka Kubištová

**Role Kurdů v politickém systému Iráku po
válce v Perském zálivu a perspektivy iráckého
Kurdistánu**

Bakalářská práce

Praha 2009

Autor práce: **Lenka Kubištová**

Vedoucí práce: **Doc. PhDr. Rudolf Kučera, CSc.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2009**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

KUBIŠTOVÁ, Lenka. *Role Kurdů v politickém systému Iráku po válce v Perském zálivu a perspektivy iráckého Kurdistanu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2009. 66 s. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Rudolf Kučera, CSc.

Anotace

Bakalářská práce „Role Kurdů v politickém systému Iráku po válce v Perském zálivu a perspektivy iráckého Kurdistanu“ se zabývá vývojem politické činnosti iráckých Kurdů se zaměřením na období od počátku 90. let 20. století do konce roku 2008. Mimo jiné si klade za cíl zodpovědět otázku, jakých konkrétních úspěchů směrem k zajištění svých práv a rovnocenného postavení v rámci iráckého politického systému se Kurdům již podařilo dosáhnout. Téma je nejprve zasazeno do širšího kontextu, poté je podrobně popsán vývoj kurdských politických aktivit v Iráku, včetně okolností vzniku autonomního Kurdistanu na severu země a role Kurdů během druhé války v Zálivu. Práce se zaměřuje také na dvě hlavní kurdské politické strany – jejich programy a cíle, a analyzuje iráckou ústavu schválenou v roce 2005 z hlediska jejího dopadu na kurdské obyvatelstvo. Samostatná kapitola je pak věnována otázce sporného města Kirkúk, které má pro irácké Kurdy klíčový význam. Dále jsou zmíněny vztahy iráckého Kurdistanu se sousedním Tureckem, které s ohledem na svou početnou kurdskou menšinu bedlivě sleduje vývoj iráckého federalismu. V závěru je zhodnocen dosavadní vývoj iráckého Kurdistanu v rámci politického systému Iráku a je zvážena možnost vzniku nezávislého iráckého Kurdistanu.

Annotation

Bachelor's thesis "Role of the Kurds in Iraqi Political System after the First Gulf War and Prospects of the Iraqi Kurdistan" deals with the political activity development of the Iraqi Kurds, concentrating on the period between the early 90s until the end of 2008. Among others, its aim is to answer the question about what concrete success in securing their rights and equal status within the Iraqi political system the Kurds have managed to achieve. First, the topic is put into context, followed by the detailed description of the Kurdish political activities in Iraq, including conditions of the creation of an autonomous Kurdistan in the north of the country and role of the Kurds during the Second Gulf War. The thesis also focuses on two dominant Kurdish parties – their programs and goals, and analyses the Iraqi

constitution approved in 2005 from the point of view of its impact on the Kurdish population. Separate chapter deals with the controversial issue of the city of Kirkuk, which is of great importance to Iraqi Kurds. Further, relations between the Iraqi Kurdistan and Turkey are mentioned, because Turkey has a substantial Kurdish population as well, and therefore the development of federalism in Iraq catches its attention. In conclusion, the development of the Iraqi Kurdistan within the Iraqi political system is recapitulated and the possibility of the creation of an independent Iraqi Kurdistan is considered.

Klíčová slova

Kurdové, Kurdistan, Irák, Blízký východ

Keywords

Kurds, Kurdistan, Iraq, Middle East

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne ...

Lenka Kubištová

Obsah

ÚVOD	6
1. KURDOVÉ	9
2. IRÁCKÝ KURDISTÁN	11
2.1 Kurdské hnutí do první války v Zálivu.....	12
3. IRÁČTÍ KURDOVÉ V LETECH 1991 – 2003	14
3.1 Zrod autonomního Kurdistanu.....	14
3.2 Demokracie a konflikt.....	17
3.3 Druhá válka v Zálivu.....	21
4. ROLE KURDŮ V LETECH 2003 – 2008	23
4.1 Prozatímní koaliční správa.....	23
4.2 Dočasná irácká vláda.....	25
4.3 Volby – leden 2005.....	25
4.4 Irácká ústava.....	27
4.4.1 Federalismus.....	29
4.5 Volby – prosinec 2005.....	31
4.6 Kirkúk.....	34
5. POLITIKA IRÁCKÉHO KURDISTÁNU	36
5.1 Hlavní kurdské politické strany.....	37
5.1.1 Demokratická strana Kurdistanu (KDP).....	37
5.1.2 Vlastenecký svaz Kurdistanu (PUK).....	39
5.2 Regionální vláda Kurdistanu (KRG).....	40
6. VZTAHY IRÁCKÉHO KURDISTÁNU A TURECKA	43
7. NEZÁVISLÝ IRÁCKÝ KURDISTÁN?	47
ZÁVĚR	50
SUMMARY	53
POUŽITÁ LITERATURA	54
SEZNAM PŘÍLOH	58
PŘÍLOHY	59
PROJEKT	62

Úvod

Název mé bakalářské práce zní „Role Kurdů v politickém systému Iráku po válce v Perském zálivu a perspektivy iráckého Kurdistanu“. Téma jsem si vybrala hned z několika důvodů – předně, kurdská problematika obecně mě velmi zajímá a ráda bych prostřednictvím této práce získala ucelenější pohled na politické aktivity kurdského národa. Dalším důležitým podnětem byl fakt, že ač se jedná o téma, kterému věnují jak zahraniční, tak česká média určitou pozornost (především v souvislosti s aktivitami Strany kurdských pracujících), v českém prostředí bohužel chybí jakákoli publikace věnovaná otázce Kurdů.

Mým cílem ovšem není – a omezený prostor bakalářské práce to ani neumožňuje – pojmut problematiku celého kurdského národa, rozděleného mezi několik států, v nichž je nucen reagovat na často velmi odlišné podmínky. Proto jsem se rozhodla zaměřit se pouze na postavení Kurdů žijících v Iráku. Přestože je situace v Iráku v posledních letech jedním z hlavních témat zpravodajství, o roli iráckých Kurdů se dovídáme minimálně. Podle mého názoru se tak děje neprávem, neboť právě v Iráku je kurdské hnutí nejaktivnější a na rozdíl od podobných uskupení v sousedních státech již dosáhlo mnoha významných úspěchů směrem k zajištění svých práv a rovnocenného postavení v rámci politického systému své země.

Téma jsem časově ohraničila rokem 1991, kdy proběhla první válka v Perském zálivu, protože právě po jejím skončení byl v severním Iráku za pomoci USA vytvořen de facto autonomní Region Kurdistan a o rok později také regionální vláda a parlament, čímž se Kurdové po letech útlaku ze strany iráckých vlád mohli začít svobodně politicky aktivizovat. Ač Kurdové nebyli v 90. letech vždy jednotní a spory mezi dvěma hlavními politickými stranami se nezdálo vyostřovaly, byl to právě irácký Kurdistan, kde byly položeny první základy federalismu a demokracie na území Iráku. Pro další vývoj kurdské politické činnosti měly zásadní význam především dvě události: invaze USA a jejich spojenců do Iráku, během níž Kurdové sehráli významnou roli a poté v roce 2005 přijetí – s největší podporou mezi Kurdy – návrhu nové irácké ústavy, jejímž důležitým bodem je mimo jiné federalizace Iráku. Hlavním cílem této práce je tedy podat ucelený pohled na vývoj kurdské politické činnosti od počátku 90. let 20. století až do konce roku 2008.

Pro lepší orientaci a přehlednost je text uspořádán chronologicky; pouze budu-li pokládat určitý jev za důležitý ve vývoji kurdských politických aktivit, věnuji mu

samostatnou kapitolu. Pro správné pochopení problematiky považuji za nutné její zasazení do širšího kontextu, proto se nejdříve krátce zmíním o současné pozici kurdského národa obecně. Poté popíšu vývoj kurdského hnutí v Iráku během prvních let vlády baasistického režimu, neboť v 60. letech se Kurdové zapojili do dlouholetého boje proti irácké vládě a v polovině 70. let se vyprofilovala dvě hlavní kurdská politická uskupení, působící až do současnosti. Hlavní část je věnována vývoji kurdské politické činnosti v Iráku od počátku 90. let, a to s důrazem na okolnosti vzniku autonomního iráckého Kurdistanu. Následuje vývoj politického systému Iráku v posledních letech s ohledem na roli kurdských politiků v něm. Samostatná kapitola je pak věnována otázce sporného města Kirkúk, které má pro irácké Kurdy klíčový význam. Dále se zaměřím na dvě hlavní kurdské politické strany a analyzuji vztahy iráckého Kurdistanu se sousedním Tureckem, v němž se rovněž nachází významná kurdská menšina. V závěru zhodnotím dosavadní vývoj iráckého Kurdistanu v rámci politického systému Iráku.

Jak již bylo zmíněno, v českém prostředí chybí jakákoli publikace zabývající se kurdskou otázkou obecně, natož postavením této menšiny v Iráku. O iráckých Kurdech se tak dovíme pouze z několika zmínek v knihách věnovaných dějinám Iráku¹ či osobě iráckého vůdce Saddáma Husajna². Při zpracovávání dané problematiky jsem proto čerpala především ze zahraničních, anglicky psaných knih, kterých vzniklo poměrně velké množství a stále vycházejí další a další publikace věnující se tomuto zajímavému tématu. Neméně důležitý zdroj pro mou práci představovaly odborné články, publikované jak v českých, tak zahraničních periodikách. Protože se jedná o aktuální a stále se vyvíjející téma, nemohla jsem opomenout ani internetové zdroje. Pracovala jsem jak s informacemi na webových stránkách hlavních kurdských politických uskupení a orgánů autonomního Regionu Kurdistan, tak s těmi od zahraničních pozorovatelů publikovaných na stránkách denních periodik.

V práci se objevuje množství názvů různých kurdských uskupení a institucí, pro které většinou neexistují ustálené české ekvivalenty. Aby čtenář neměl žádné pochybnosti o tom, co je určitým konkrétním pojmenováním myšleno, uvádím kromě svého doslovného

¹ Farouk-Sluglett, M. – Sluglett, P. *Irák od roku 1958. Od revoluce k diktatuře*. Praha: Volvox Globator, 2003.

² Karsh, E. – Rautsi, I. *Saddám Husajn. Politická biografie*. Praha: Melantrich, 1996.

překladu i název v anglickém jazyce. U zkratk jsem pak zachovala takovou podobu, jakou nejčastěji volí autoři anglicky psaných publikací.³

³ Zajímavostí je, že zatímco například Demokratická strana Kurdistánu (*Kurdistan Democratic Party*, KDP) či Vlastenecký svaz Kurdistánu (*Patriotic Union of Kurdistan*, PUK) jsou všeobecně známé pod zkratkami anglickými, Strana kurdských pracujících (*Partiya Karkerên Kurdistan*, PKK) pod zkratkou kurdskou.

1. Kurdové

Kurdové jsou etnicko-lingvistickou skupinou patřící do íránské větve indoevropské rodiny. Po první světové válce a rozpadu Osmanské říše byl Kurdům smlouvou ze Sèvres z roku 1920 přislíben vlastní stát. Avšak nová smlouva, podepsaná o tři roky později v Lausanne, žádnou zvláštní zmínku o Kurdech neobsahovala, pouze slibovala toleranci vůči menšinám. Převážná většina Kurdů tak byla rozdělena mezi čtyři státy: Turecko, Írán, Irák a Sýrii (viz příloha č. 1). I když neexistují žádné oficiální statistiky o počtu Kurdů, udává se, že jsou nejpočetnějším národem na světě bez vlastního státu. Podle odhadů čítá celková kurdská populace více než 25 milionů lidí, přičemž nejvíce Kurdů – přes 15 milionů – žije v Turecku. Kurdové jsou dnes čtvrtým největším národem na Blízkém východě.

Pojem „Kurdistán“ se tedy nevztahuje k reálnému státnímu útvaru, ale označuje oblasti obývané většinovou populací Kurdů. Z politického hlediska pouze irácký Kurdistán (v rámci celého Kurdistánu se jedná o tzv. jižní Kurdistán) dosáhl oficiálního uznání jakožto autonomní federální entity. V Íránu je termínu „Kurdistán“ užíváno ve vztahu k severozápadní části země osídlené Kurdy. Naopak Turecko a Sýrie toto označení z politických důvodů odmítají.⁴ Neexistence spolehlivých údajů o počtech Kurdů je z velké části zapříčiněna tím, že vlády zmíněných zemí buď přesná čísla neposkytují vůbec, anebo je před zveřejněním záměrně snižují. Důvodem je snaha zabránit, aby Kurdové získali politickou moc. Tyto vlády vnímají Kurdy coby cizorodý etnický prvek sahající hluboko do vnitrozemí a navíc nebezpečný svým přesahem k sousedům.

Kurdové obývají převážně horské a vysokohorské oblasti s těžko přístupnými údolními. To přispívá nejen k izolaci Kurdů navzájem, ale také k odtržení jednotlivých kurdských celků navzájem. Z náboženského hlediska jsou Kurdové z více než 95 % muslimové, přičemž 70 % se hlásí k sunnitské větvi a 25 % k šíitské. Asi 2 % tvoří křesťané, zbytek připadá na různé sekty (např. jazidové). Mnohem více jsou rozdělení po jazykové stránce. Kurdštinu totiž představuje větší počet západoíránských dialektů⁵, které nejsou spojeny společným spisovným jazykem v evropském duchu. Už tak obtížná komunikace mezi Kurdy je ještě ztížena rozdílným písmem, neboť turečtí Kurdové přejali latinku, kdežto iráčtí a íránští se přidržují arabského písma.

⁴ O'Leary, C. A. *The Kurds of Iraq: Recent History, Future Prospects*, MERIA, Dec. 2002, s. 17.

⁵ Jen v rámci iráckého Kurdistánu existuje několik dialektů, z nichž nejrozšířenější jsou kurmándží a suraní.

Z hlediska hospodářství převažuje v Kurdistánu zemědělství, nicméně výnosy z něho nejsou nijak vysoké. Problémem oblasti je nerozvinutá infrastruktura, analfabetismus a vysoká nezaměstnanost, vše navíc umocňuje vysoká natalita. Vlády učinily jen velmi málo pro rozvoj kurdských oblastí. Ekonomická zaostalost je pro ně poměrně pohodlný způsob, jak držet Kurdy pod kontrolou. Už pouhé hospodářské důvody tedy nutí Kurdy hledat práci mimo vlastní domov, především ve městech. Přitom jsou v Kurdistánu velmi bohatá naleziště surovin – ropy, měděné, chromové a železné rudy. Tyto zdroje jsou však využívány „mateřskými“ státy a do kurdských oblastí se příjmy prakticky nevracejí.⁶

Na počátku 20. století se objevily snahy několika kurdských intelektuálů vytvořit základnu pro kurdský nacionalismus. Avšak mezi prostými pastevci a rolníky se jejich úsilí o sjednocení rozmanitých kmenů do jednoho národa nesetkalo s pochopením. Kurdové jako jednotlivci se totiž identifikovali spíše podle kritérií kmenových či náboženských nežli etnických. K posílení kurdské národní identity došlo až v reakci na turecký, arabský a íránský nacionalismus v meziválečném období. Po druhé světové válce se pak v jednotlivých „mateřských“ státech vytvořily kurdské nacionálně vlastenecké strany.⁷ Ač jsou tyto strany často historicky propojené (např. KDP i PUK mají své kořeny v Demokratické straně íránského Kurdistánu, KDPI), v současné době mezi sebou žádné významné vztahy neudržují.

V současnosti je spojení všech Kurdů do jediného celku více než nepravděpodobné. Překážkou k tomu je právě nedotvořené vědomí národní sounáležitosti, jehož vývoj byl přerušen rozdělením Kurdů mezi několik států. Kurdové tak museli v každé zemi reagovat na jiné poměry, v jiném časovém sledu, s jinými politickými spojenci a pochopitelně také s odlišným lokálním vedením. Pro jednotlivá kurdská politická hnutí byla mnohem důležitější schopnost pružně reagovat na vývoj v té dané zemi, než se zabývat nejistou myšlenkou jednotné nezávislosti. Kurdská hnutí v Turecku, Íránu, Iráku a Sýrii se tak vyvíjela stále samostatněji, jen s občasným propojením, podmíněným spíše mezistátními vztahy těchto zemí.⁸

⁶ Wanner, J. *Nekonečné utrpení Kurdistánu*. Mezinárodní politika 4/1992, s. 15.

⁷ Souleimanov, E. *Evoluce „kurdské otázky“ a její význam pro bezpečnost Středního východu*. Mezinárodní politika 7/2003, s. 8 - 9.

⁸ Wanner, J. *Nekonečné utrpení Kurdistánu*. Mezinárodní politika, 4/1992, s. 17.

2. Irácký Kurdistan

Kurdové jsou při počtu téměř 5 milionů lidí největší etnickou menšinou v Iráku, kde tvoří 18 – 20 % celkové populace. Převážná většina z nich je koncentrována na severu země – v autonomním iráckém Kurdistanu, několik set tisíc jich pak obývá ostatní části Iráku, zejména města Bagdád, Mosul a Kirkúk. Přestože ve srovnání se situací v Turecku nebo Íránu je počet iráckých Kurdů nižší, právě v Iráku dlouho tvořili největší procento z celkové populace země. Navíc, oproti ostatním státům byl Irák rozdělen nejen etnicky, ale také v rámci islámského vyznání. To vše přispělo k tomu, že iráčtí Kurdové byli po velkou část 20. století mnohem aktivnější než jejich soukmenovci v Turecku, Íránu a Sýrii.

Zde je nutno upozornit na drobnou pojmovou nejednotnost. Zatímco v irácké ústavě se pro kurdskou autonomii uvádí termín *Kurdistan region* a *region of Kurdistan*⁹, Regionální vláda Kurdistanu upřednostňuje název *Kurdistan Region*¹⁰. Nicméně v obou případech se jedná o totéž území, tedy o autonomní region v rámci federálního Iráku, který je tvořen třemi z celkových 18 iráckých provincií – Arbílem, Dahúkem a Sulajmánijou (viz příloha č. 2), a je spravován Regionální vládou Kurdistanu (*Kurdistan Regional Government*, KRG). Toto autonomní území, o rozloze zhruba 40 000 kilometrů čtverečních, obývají přibližně 4 miliony lidí a jeho hlavním městem je Arbíl.¹¹

Pojmem „irácký Kurdistan“ bývá obvykle myšlena mnohem větší oblast severního Iráku, zahrnující kromě tří provincií také další oblasti s většinovým kurdským osídlením, tedy především provincií Kirkúk (v 70. letech přejmenovanou na Ta'mím) a části provincií Ninawa, Salah ad-Din a Diyala. Tyto oblasti jsou ovšem *de facto* také pod kurdskou kontrolou¹². Území celého iráckého Kurdistanu je zhruba dvakrát větší než to pod oficiální správou KRG a představuje 18 % celkové plochy Iráku.¹³ Kromě Kurdů zde žijí také menší skupiny Turkmenů, Asyřanů, Arabů, Arménů a Chaldejců.

Vzhledem k rozsáhlým zásobám vody a ropy, stejně jako k velkým plochám úrodné půdy má oblast severního Iráku obrovský ekonomický a geostrategický význam. Právě

⁹ Viz články 4, 117 a 141 irácké ústavy, <<http://www.krg.org/articles/detail.asp?lngnr=12&smap=04030000&rn=107&anr=12329>>

¹⁰ Kurdistan Regional Government, <<http://www.krg.org>>

¹¹ *The Kurdistan Region in brief*, 23. 4. 2008, <<http://www.krg.org/articles/detail.asp?rn=140&lngnr=12&smap=03010300&anr=23911>>

¹² Ferris, E. – Stoltz, K. – *The Future of Kirkuk: The Referendum and Its Potential Impact on Displacement*. The Brookings Institution – University of Bern, Project on Internal Displacement, 3. 3. 2008, <http://www.brookings.edu/papers/2008/~media/Files/rc/papers/2008/0303_iraq_ferris/0303_iraq_ferris.pdf>

¹³ Kurdistan Democratic Party, <<http://www.kdp.se/?do=kurdistan>>

fakt, že na kurdských územích se nacházejí až dvě třetiny iráckých ropných nalezišť, byl důvodem, proč ústřední vláda vždy trvala na udržení Kurdistánu pod kontrolou a soustavně, většinou velmi krvavě, potlačovala jakékoli snahy Kurdů o odpor.

2.1 Kurdské hnutí do první války v Zálivu

Kurdská otázka se stala jedním z nejpalčivějších problémů, kterým musel Saddám Husajn po celou dobu své vlády čelit. Vždy si plně uvědomoval závažnost kurdského problému, ohrožujícího křehkou stavbu země. Věděl také, že od konce 60. let, kdy se začaly zhoršovat vztahy s iránským šáhem, byl Írán kdykoli připraven využít irácké Kurdy jako prostředek k destabilizaci Iráku. V roce 1970 se Saddám také z tohoto důvodu rozhodl pro usmíření s Kurdy – tzv. Březnový manifest, uzavřený s kurdským vůdcem Mustafou Barzáním, znamenal dalekosáhlé ústupky Kurdům. Kurdové byli poprvé v historii uznáni jako zvláštní národnostní celek a byla jim přislíbena autonomie včetně uznání kulturních, jazykových a administrativních práv. Barzání se naopak zavázal, že přeruší kontakty s Íránem a své partyzány, tzv. pešmergy, začlení do irácké armády. Pět Kurdů bylo dokonce přijato do irácké vlády. Podle dohody měly autonomii získat oblasti s kurdskou většinou. To by pro iráckou vládu ovšem znamenalo ztrátu ropného města Kirkúk. Proto Saddám ve snaze zvrátit demografické poměry v iráckém Kurdistánu využil čtyřleté lhůty stanovené pro celkovou aplikaci dohody a vypověděl z oblasti desetitisíce Kurdů. Ty pak systematicky nahrazoval arabskými rodinami.¹⁴

V březnu 1974 byl jednostranně uskutečněn vládní plán autonomie Kurdů. Tzv. Zákonem o autonomii byla vyhlášena kurdská autonomní oblast, vytvořena vlastní zákonodárná a výkonná rada a kurdština se vedle arabštiny stala úředním a vyučovacím jazykem. Barzání však již předtím zákon zavrhl jako nedostatečný.¹⁵ Zákon Kurdům totiž nepostupoval Kirkúk a, co bylo zásadnější, zaváděl mnohem větší kontrolu regionu centrální vládou, než bylo předpokládáno v Březnovém manifestu. Kurdové proto opustili vládu a začali se připravovat na konfrontaci s baasistickým režimem. Následující rok proběhly mezi Barzáního partyzány, vyzbrojenými Íránem, a Saddámovými vojáky krvavé boje. Írán ale rozhodně neměl v úmyslu umožnit iráckým Kurdům nadměrné dobytí moci,

¹⁴ Karsh, E. - Rautsi, I. *Saddám Husajn. Politická biografie*. Praha: Melantrich, 1996, s. 78 - 80.

¹⁵ Gombár, E. *Irák od svržení monarchie po Saddámovu diktaturu*. Mezinárodní politika 2/2003, s. 5.

neboť sám musel čelit vlastnímu kurdskému problému. Cílem šáha bylo skrze podporu iráckým Kurdům vnutit Iráku svou vůli.

Kromě Íránu podporoval irácké Kurdy také Izrael a USA. V polovině 70. let však došlo jak k usmíření Iráku s íránským šáhem, tak ke sbližování se SSSR. Sověti, kterým připadla role prostředníka mezi Barzáním a Saddámem, začali působit na Barzáního, aby nestupňoval činnost proti ústřední vládě. Partnerství se SSSR mimo jiné Saddámovi usnadnilo realizovat jeho dlouhodobý cíl - znárodnění irácké ropy. S tím se samozřejmě nemohl smířit kurdský vůdce Barzání, podle něhož ropa patřila Kurdům.

V polovině 70. let minulého století začala pro Kurdy velmi bolestná etapa v jejich boji za uznání svých práv. Irácký režim nařídil hromadný přesun Kurdů z území bohatých na ropu do jižních částí země a naopak místo nich usídloval do severního Iráku arabské rodiny. Do roku 1979 bylo v rámci procesu arabizace vystěhováno přes 200 000 Kurdů. Kurdové obnovili partyzánskou válku. Naštěstí pro Saddáma ale došlo v kurdském vedení k zásadnímu zlomu. V roce 1979 zemřel Mustafa Barzání, čímž Kurdové ztratili jednotčího vůdce. Krátce po uzavření Alžírské dohody mezi Irákem a Íránem, po které Írán přerušil podporu Kurdům, se kurdské hnutí rozpadlo na dva tábory – Demokratickou stranu Kurdistánu pod Masúdem Barzáním, synem Mustafy Barzáního, a Vlastenecký svaz Kurdistánu v čele s Džalálem Talabáním. Obě strany sice podporovaly ozbrojený boj proti režimu, avšak Barzání vedl „tradiční“ nacionalistickou stranu, kdežto strana Talabáního prohlašovala, že se řídí marxisticko-leninskou ideologií. Tato situace pochopitelně nahrávala Saddámovi, neboť kurdský boj nebyl namířen pouze proti ústřední vládě, ale navíc se obě frakce pustily do neplodného boje o moc a vliv v rámci kurdského společenství.¹⁶

V polovině 80. let, během íránsko-irácké války, se obě hlavní kurdské strany opět sbližily a iniciovaly rozsáhlé povstání proti režimu. Poté, co Kurdové odmítli Saddámův návrh na příměří, bylo proti nim zahájeno brutální válečné tažení. De facto vypukla občanská válka, která rychle nabyla rozměrů genocidy. V akci nazvané al-Anfál byly popraveny statisíce kurdských civilistů, mnoho vesnic a měst bylo srovnáno se zemí a asi půl milionu Kurdů deportováno do snadno kontrolovatelných míst či koncentračních táborů. V roce 1988 v jedné z nejbrutálnějších vojenských akcí ve městě Halabdzá použil Saddám jako vůbec první vůdce na světě chemické zbraně proti vlastnímu obyvatelstvu.¹⁷

¹⁶ Karsh, E. - Rautsi, I. *Saddám Husajn. Politická biografie*. Praha: Melantrich, 1996, s. 105 - 106.

¹⁷ Karsh, E. - Rautsi, I. *Saddám Husajn. Politická biografie*. Praha: Melantrich, 1996, s. 176.

3. Iráčtí Kurdové v letech 1991 – 2003

3.1 Zrod autonomního Regionu Kurdistán

Ustavení autonomního iráckého Kurdistánu má svůj původ v několika zlomových událostech: ve výsledku války v Perském zálivu, v neúspěšném povstání Kurdů proti Saddámovi Husajnovi a v následné uprchlické krizi. V březnu 1991, po vyhnání iráckých sil z Kuvajtu spojeneckými jednotkami vedenými USA, zahájily opoziční síly v Iráku povstání na jihu i na severu země. Kurdské jednotky pešmergů se během necelého měsíce zmocnily většiny území Kurdistánu včetně klíčových měst Sulajmánija, Arbíl a Kirkúk. Stejně odhodlaně vypuklo i povstání šíitů na jihu země.¹⁸ Saddám však zareagoval rychleji než se čekalo, a to s velmi ničivými následky pro irácké civilisty. Nejdříve poměrně bez problémů potlačil povstání šíitů, jejichž osud zůstal na mezinárodní scéně téměř nepovšimnut, a poté stejně brutálním způsobem zasáhl i proti Kurdům na severu.

Obě hlavní kurdské politické strany ještě s dalšími menšími skupinami mezitím uzavřely dohodu a vytvořily Kurdistánskou frontu (*Kurdistan Front*, KF). Zpočátku se její představitelé sice zdráhali zapojit se do bojů, avšak po irácké porážce a šíitském povstání změnilo názor. Podle vyjádření mnoha Kurdů došlo k celé akci hlavně na základě spojeneckých výzev. To, zda byly za povstání, a tedy i za následnou uprchlickou tragédii, odpovědni USA a jejich spojenci, je však předmětem stále trvajících debat. Nesporným faktem ovšem je, že USA povstání nepodpořily. I přes rozsah povstání bylo pro Saddáma snadné jej rychle zlikvidovat. Po tvrdém protiútoky iráckých vojsk byli kurdští povstalci nuceni opustit většinu území, kterého se zmocnili v prvních dvou březnových týdnech. Kurdské obyvatelstvo následně začalo masově opouštět své domovy v severním Iráku, více než jeden a půl milionu jich uprchlo směrem k tureckým a iránským hranicím. Zatímco iránská vláda jim celkem bez problémů umožnila vstup na své území, humanitární operace v Turecku byla mnohem složitější. Turecko, které samo čelilo velkému kurdskému povstání, uzavřelo své hranice s Irákem a odmítalo uprchlíky do země vpustit. Prezident Turgut Özal to argumentoval tím, že by tam tito lidé přinesli nestabilitu. Několik set tisíc Kurdů bylo tedy nuceno zůstat bez jídla a bez přístřeší v zasněžených horách na irácko-

¹⁸ Farouk-Sluglett, M. - Sluglett, P. *Irák od roku 1958. Od revoluce k diktatuře*. Praha: Volvox Globator, 2003, s. 333.

turecké hranici. Této humanitární krizi se naštěstí dostalo obrovské mediální pozornosti, což USA a jejich spojence přimělo k reakci.¹⁹

Počátkem dubna 1991 přijala Rada bezpečnosti OSN rezoluci č. 688, která mimo jiné označila činnost iráckého režimu za hrozbu mezinárodnímu míru a bezpečnosti v oblasti, a vyzvala Irák, aby okamžitě umožnil přístup mezinárodním humanitárním organizacím ke všem, kdo potřebují pomoc. Nad severním Irákem byla vyhlášena bezletová zóna a spojenecké jednotky převzaly vedení humanitárních prací. V rámci tzv. *Operation Provide Comfort* byly v severním Iráku vybudovány bezpečnostní tábory, které umožnily více než milionu uprchlíků návrat do svých domovů.²⁰ Nicméně následná politika, uplatňovaná západními zeměmi vůči Iráku, byla poměrně nestálá, „postrádající jasnou vizi dalšího dlouhodobého vývoje“. Důvodem bylo zřejmě veřejné vyjádření obav Turecka a Saúdské Arábie, že podpora Spojených států může Kurdy nebo šíity významně posílit. „Vláda Spojených států patrně hned po válce přijala stanovisko, které pak zastávala téměř do konce 90. let. Jednání vlády Saddáma Husajna sice pokládala za nanejvýš trestuhodné, přesto se však domnívala, že bude ‚bezpečnější‘ nechat ji přežít než plně podpořit jednu či více opozičních skupin.“²¹

Neúspěch povstání mimo jiné ukázal celkovou nepřipravenost irácké opozice a její roztržičnost – Irák si uchoval nejen územní celistvost, ale i Saddámův režim. Tvář v tvář obnovené nejistotě začala v dubnu 1991 první jednání mezi iráckou vládou a Kurdy. Kurdské představitele k tomuto rozhodnutí vedlo především obrovské zklamání z postoje Spojených států, které je nejdříve přiměly k povstání, ale při první vhodné příležitosti jim nepomohly. Ze strany Saddáma to pak byl jen další z jeho čistě účelových kroků – dohodou chtěl vyloučit možnost, že by mezinárodní společenství zasáhlo do vnitřních záležitostí Iráku právě z obavy o osud Kurdů. Masúd Barzání i Džalál Talabání jednali s Bagdádem souběžně. Jejich společným cílem bylo ustavení rozšířené autonomie uvnitř Iráku, návrat politického pluralismu a vytvoření demokratické ústavy. Hned v počátcích vyjednávání si Talabání na Saddámovi vynutil slib, že Rada revolučního velení – hlavní rozhodovací orgán v Iráku – bude rozpuštěna a že se budou konat svobodné volby. V květnu 1991 pak Barzání dosáhl ustanovení, podle něhož se město Kirkúk mělo stát hlavním městem autonomního regionu.²²

¹⁹ *Válka a humanitární akce: Irák a Balkán*. UNHCR, <http://www.unhcr.cz/dokumenty/state2000_09.pdf>

²⁰ *Válka a humanitární akce: Irák a Balkán*. UNHCR, <http://www.unhcr.cz/dokumenty/state2000_09.pdf>

²¹ Farouk-Sluglett, M. - Sluglett, P. *Irák od roku 1958. Od revoluce k diktatuře*. Praha: Volvox Globator, 2003, s. 334.

²² Yildiz, K. *The Kurds in Iraq. Past, Present and Future*. London, Ann Arbor, MI: Pluto Press, 2007, s. 42.

Saddám se však brzy ukázal jako vrtkavý a nevypočitatelný obchodník. Jednání ztroskotala poté, co irácká vláda několikrát změnila pravidla hry a stanovila takové podmínky, se kterými kurdští zástupci nemohli souhlasit. Přestože Saddám původně souhlasil s přičleněním Kirkúku ke kurdské autonomii, o několik týdnů později to rezolutně odmítl. Po Kurdech bylo nyní navíc požadováno, aby vstoupili do baasistické vlády v Bagdádu. Tato náhlá změna kurzu rozdělila kurdskou opozici na dva tábory. Zatímco Barzání ve snaze uzavřít co nejrychleji konečnou dohodu učinil Saddámovi významné ústupky, z nichž nejzávažnějším bylo upuštění od požadavku mezinárodních záruk pro dohodu o autonomii, Talabání odmítal ustoupit z podmínek dohody z roku 1970 a začal upřímnost ústřední vlády zpochybňovat. Kromě toho se spojenecká armáda k nelibosti Kurdů chystala ke stažení z Iráku. Nakonec ale spojenci došli k závěru, že bezpečnost obyvatel v severním Iráku ještě není dostatečně zaručena, a proto americká vláda umístila 5000 mužů jednotek rychlého nasazení do sousedního Turecka a nadále se pokračovalo v hlídkování nad bezletovou zónou. Tato opatření však byla v létě 1991 ukončena, a tak jedinou bezpečnostní silou v iráckém Kurdistánu zůstalo 500 lehce ozbrojených příslušníků sil OSN.²³

V říjnu 1991 byly jak irácké jednotky, tak státní administrativa staženy ze tří severních provincií – Arbílu, Dahúku a Sulajmánji. De facto autonomní region ovšem nezahrnoval všechna území, v nichž Kurdové tvořili většinu. Zhruba třetina jich zůstala mimo tyto tři provincie, především v Kirkúku a jeho okolí. Hned od počátku se oblast musela vypořádat s tvrdými ekonomickými podmínkami. Irácký Kurdistán totiž trpěl dvojím embargem – sankcemi OSN proti Iráku jako celku a vnitřním embargem uvaleným iráckou vládou. Do konce roku začal Bagdád mezi oběma částmi stavět opevněnou hranici, která měla zaručit, že palivo ani potraviny se nedostanou na sever. Důsledkem těchto opatření bylo astronomické zvýšení cen zboží v Kurdistánu. To ochromilo nejen kurdskou ekonomiku, ale i činnost politických stran, které tvořily KF. V následujících letech zde navíc došlo k několika bezpečnostním problémům, a to jak následkem bojů o moc mezi kurdskými frakcemi, tak kvůli vnějším vpádům – ze strany irácké vlády, Íránu nebo Turecka. Rekonstrukční práce však i přes tyto problémy pokračovaly po celé desetiletí a situace v severním Iráku se postupně zlepšovala.²⁴

²³ Karsh, E. - Rautsi, I. *Saddám Husajn. Politická biografie*. Praha: Melantrich, 1996, s. 289 - 290.

²⁴ *Válka a humanitární akce: Irák a Balkán*. UNHCR, <http://www.unhcr.cz/dokumenty/state2000_09.pdf>

3.2 **Demokracie a konflikt**

Autonomie nebyla pro kurdský region v Iráku novým konceptem. Již několikrát vedli Kurdové na toto téma dlouhá jednání s ústřední vládou, která ovšem ztroskotávala jak na neshodách ohledně rozsahu autonomního regionu, tak na neochotě strany Baas dostát svým závazkům. Nyní si však představitelé KF uvědomovali, že ekonomická blokáda, uvalená Saddámem, je příležitostí jednostranně si zvolit budoucnost, a proto se vzdali myšlenky na další jednání s diktátorem. Stažením vládní administrativy ze severního Iráku bylo v regionu vytvořeno politické vakuum, které mělo být rychle vyplněno novou autonomní vládou. Kurdští politici věděli, že pokud by vyhlásili nezávislost, znepokojilo by to nejen sousední Turecko, Írán a Sýrii, ale také Západ. Bylo proto důležité ujistit všechny strany o tom, že úmyslem Kurdů je i nadále zůstat součástí iráckého státu.²⁵

Volby do kurdistánského parlamentu byly naplánovány na květen 1992. Kurdové věřili, že tyto volby vytvoří jasné vedení, zajistí vládu založenou na vůli lidu a zamezí podobnému ochromení činnosti, jaké se projevovalo od povstání v březnu 1991. Barzání, v důsledku obav z případného znepokojení iráckých sousedů, zdůrazňoval potřebu dosažení dohody s Bagdádem a pro kampaň zvolil slogan „Autonomie pro Kurdistan, demokracie pro Irák“. Talabání také veřejně proklamoval kurdské právo na sebeurčení v rámci federálního Iráku, jeho slogan však zřetelně narážel na myšlenku související s nezávislostí.²⁶ Kurdistánská fronta proto ihned okolní svět ujistila, že volby v žádném případě neznamenají krok k separatismu a že jejich hlavním cílem je obnova kurdské společnosti na základě demokracie a respektování lidských práv, a to v souladu s mezinárodními normami a dohodami.²⁷

Ve volbách do 105členného Národního shromáždění byl uplatněn proporční volební systém se 7% volební klauzulí. Avšak pouze dvěma hlavními stranám, KDP a PUK, se podařilo práh překročit. KDP obdržela 45 % hlasů a PUK 43,6 % hlasů, zatímco těsně pod hranicí s 5 % zůstalo Islámské hnutí. Obě strany tedy získaly po 50 parlamentních křeslech, zbylých pět pak bylo poskytnuto zástupcům křesťanských Asyřanů. Turkmeni, i přes snahu zahrnout do volebního procesu zástupce všech etnických a náboženských komunit, volby bojkotovali. Ve volbách budoucího vůdčího představitele

²⁵ McDowall, D. *A Modern History of the Kurds*. London, New York: I. B. Tauris, 2004, s. 379.

²⁶ McDowall, D. *A Modern History of the Kurds*. London, New York: I. B. Tauris, 2004, s. 380.

²⁷ Yildiz, K. *The Kurds in Iraq. Past, Present and Future*. London, Ann Arbor, MI: Pluto Press, 2007, s. 44 - 47.

Kurdistanu, které proběhly ve stejný den, žádný ze čtyř kandidátů nezískal absolutní většinu, a proto bylo rozhodnuto, že Barzání i Talabání povedou KF společně.²⁸

Během následujících dvou měsíců se poprvé sešlo Národní shromáždění (*Kurdistan National Assembly*, KNA) a byla ustavena Regionální vláda Kurdistanu. Ministerstva si mezi sebou rozdělily KDP a PUK, přičemž každý ministr měl svého zástupce z druhé strany. Samotní Barzání s Talabáním účast na vládě odmítli s tím, že své úsilí raději zaměří na budování mezinárodních vztahů. Brzy se však ukázalo, že toto rozhodnutí nebylo příliš šťastné, neboť přispělo k již tak značnému antagonismu mezi oběma stranami. Nejen v Kurdistanu, ale i při zahraničních cestách, kterých se Barzání a Talabání účastnili samostatně, měli oba vůdcové tendenci spíše ke vzájemnému soupeření než spolupráci.²⁹

Volby v iráckém Kurdistanu lze i přes všechn ten spěch během jejich příprav pokládat za historický okamžik. Navenek byly totiž ukázkou téměř výjimečné schopnosti zorganizovat na Blízkém východě poklidné, pluralitní volby. Faktem zůstává, že jejich vyhlášení proběhlo bez jakékoli konzultace s Bagdádem. Centrální vláda proto pokládala ustavení KRG za protiprávní, přestože sama žádnou alternativu nenabídla. Konání voleb uvnitř části jednoho státu bez svolení centrální vlády nadneslo otázku, jaký druh politického prostoru byl vlastně vytvořen a zdali volby neohrozily územní svrchovanost Iráku. Vztah autonomního regionu ke zbytku země byl dlouho nejasný.³⁰ Až v říjnu 1992 ve zvláštním komuniké kurdistánský parlament deklaroval, že se zbytkem Iráku tvoří federální stát. To sousední Turecko přimělo k tomu, aby se spolu se Sýrií a Íránem zavázalo k podpoře teritoriální integrity Iráku, čímž se jasně postavilo proti uznání kurdské vlády.

Výsledek voleb byl sice považován za vítězství kurdské demokracie, nicméně, jak se ukázalo později, stejnoměrné rozdělení moci mezi dvě strany nebylo nejlepším řešením. Místo toho, aby frakce prohloubily vzájemnou spolupráci, fungovaly vedle sebe. Již pár měsíců po volbách se mezi nimi objevily první neshody. Obě strany se začaly navzájem obviňovat z toho, že sebou nechávají manipulovat iráckou vládou, Íránem nebo Tureckem. Situaci navíc zhoršovala existence dvojího embarga a také fakt, že nově vznikající demokracii se nedostávalo plného „požehnání“ ze strany mezinárodního společenství. Nepřátelství mezi bloky však mělo původ již v rozkolu uvnitř KDP v roce 1975, vedoucím

²⁸ McDowall, D. *A Modern History of the Kurds*. London, New York: I. B. Tauris, 2004, s. 380 - 381.

²⁹ McDowall, D. *A Modern History of the Kurds*. London, New York: I. B. Tauris, 2004, s. 385.

³⁰ Yildiz, K. *The Kurds in Iraq. Past, Present and Future*. London, Ann Arbor, MI: Pluto Press, 2007, s. 44 - 47.

k Talabáního odchodu ze strany a založení vlastního uskupení. V roce 1994, dva roky po volbách, došlo mezi oběma tábory k roztržce, která rychle přerostla v ozbrojený boj.

Několik států – mezi nimi USA, Francie a Turecko – ve snaze irácké Kurdy sjednotit nabídlo oběma stranám roli prostředníka. Během jednání v roce 1995 se kurdští zástupci sice shodli na několika důležitých bodech, nicméně již v příštím roce propukly další spory. KDP se překvapivě spojila s iráckou vládou s cílem dobýt jako první Arbíl a poté Sulajmániju. Barzáního prý k této spolupráci přimělo spojenectví jednotek PUK s iráckým vojskem, které podle něho představovalo hrozbu pro iráckou teritoriální jednotu. I přes počáteční porážky se však PUK podařilo většinu ztraceného území včetně Sulajmániji získat zpět. Barzáního KDP tedy ovládala provincie Arbíl a Dahúk, zatímco Talabáního PUK zbylou kurdskou provincii Sulajmánija. Region byl od té doby politicky i ekonomicky rozdělen mezi dvě autonomní vlády.

Po největších úspěších spřízněné KDP se Saddám dokonce rozhodl ukončit blokádu, uvalenou na Kurdistán v roce 1991. Důvod, proč se Irák a Írán podporovaly kurdské strany, byl zřejmý – oba státy si ze všeho nejvíc přály vytlačit vliv Spojených států v kurdském regionu. Bagdád si zcela zjevně přál obnovit svůj vliv a byl schopen kurdským soupeřům připomenout, že právě Bagdád vždy bude tím dlouhodobým určujícím činitelem v jejich budoucnosti. Podobně i Teherán usiloval o ukončení amerického vlivu v regionu a navíc chtěl ukončit využívání irácké pomoci Demokratickou stranou iráckého Kurdistánu (KDPI). Proto Írán na oplátku za poskytnutou pomoc požadoval od PUK spolupráci v boji proti KDPI.³¹

Reakce Spojených států na události v roce 1996 byla opět nedůrazná. Ačkoli v minulosti Clintonova vláda několikrát Kurdy ujišťovala, že případný útok Saddáma Husajna proti nim nezůstane nepotrestán, jejich odpověď na aktivity iráckých jednotek v ochranné zóně iráckého Kurdistánu přišla až s několikadenním zpožděním, a to především údery na jihu země. Na druhou stranu nutno říci, že bratrovražedné boje kurdských stran, v nichž PUK vsadila na podporu iráckých fundamentalistů a KDP na iráckého diktátora, Spojené státy zřejmě nečekaly.³²

Ještě během roku 1996 se USA nicméně podařilo přesvědčit obě strany k uzavření míru a přimět je k pravidelným schůzkám v Ankaře. Již na jaře 1997 se však ukázalo, že ani poslední mír nebyl definitivní. Barzání, kromě pokračujícího kontaktu s Bagdádem, začal svou pozornost orientovat i na Írán. Poté, co obvinil PUK z vraždy tří funkcionářů

³¹ McDowall, D. *A Modern History of the Kurds*. London, New York: I. B. Tauris, 2004, s. 388 - 389.

³² Slunečko, V. *Peripetie kurdských snů o vlastním státě*. Mezinárodní politika 2/1997, s. 21 - 22.

KDP, následoval další ozbrojený střet. Do vyhrocené situace se navíc vložilo Turecko, které už potřetí během 90. let vpadlo do severního Iráku s cílem udeřit na pozice PKK – tentokrát tak ovšem chtělo učinit v těsné spolupráci s KDP. S tím Barzání, který PKK pokládal za nebezpečného ideologického protivníka a zároveň destabilizační prvek v regionu, souhlasil a po překročení hranic Tureckem zaútočil na organizace napojené na PKK v Arbílu. Pod nátlakem Turecka i USA se rovněž PUK zavázala bránit v přítomnosti PKK a jiných teroristických organizací v severním Iráku.³³

Největším problémem PUK byl jednoznačně nedostatek financí, který výrazně omezoval její vojenský potenciál. Mnohem lépe financovanou KDP obviňovala z toho, že nelegálně – i přes sankce OSN – vydělávala na zahraničním obchodě s Tureckem. Na podzim 1997 PUK zahájila těžký útok na KDP a znovu tak obsadila pozice podél iránských hranic. Nicméně ty se rychle ocitly pod útokem tureckých letadel a pozemních vojsk, které už dále odmítaly předstírat neutralitu mezi KDP a PUK a donutily Talabáního stáhnout se za předchozí mírovou hranici. Až v roce 1998, za značného přispění USA, obnovily strany spolupráci. Na společném setkání ve Washingtonu Barzání s Talabáním oznámili, že bylo dosaženo mnoha významných ujednání. Mimo jiné odsoudili vzájemné stranické násilnosti i jiné vnitrostátní boje a zavázali se k dodržování lidských práv na základě rezoluce č. 688. Další ustanovení se týkala dělby příjmů, statutu klíčových měst a organizace svobodných voleb, které byly naplánovány na červenec 1999.³⁴

Ke zlepšení ekonomické situace nejen v Kurdistánu, ale v celém Iráku, přispělo vytvoření programu „Ropa za jídlo“ (*Oil-for-Food Programme*, OFFP). OSN sice nadále pokračovala v dodržování hospodářských sankcí uvalených na Irák po válce v Zálivu, avšak v roce 1995 došlo k jejich částečnému zmírnění. Na základě OFFP mohl nyní Irák opět prodávat svoji ropu, i když pouze v omezeném množství. Cílem programu bylo především zajištění humanitárních potřeb iráckých obyvatel a pomoc Iráku se splácením reparačních poplatků. Kurdové tak začali dostávat 13 % z příjmů z prodeje irácké ropy.³⁵ Přestože program znamenal záchranu pro mnoho lidí, byl podroben ostré kritice ze strany kurdského společenství i nevládních organizací operujících v regionu. Důvodem jejich nespokojenosti byl například fakt, že od samého počátku nebyla v OFFP žádná explicitní zmínka o iráckém Kurdistánu nebo jeho vládě, zřejmě z obavy z narušení vztahů s iráckou vládou, která legitimitu KRG neuznávala. Obě hlavní kurdské strany si

³³ McDowall, D. *A Modern History of the Kurds*. London, New York: I. B. Tauris, 2004, s. 389 - 390.

³⁴ McDowall, D. *A Modern History of the Kurds*. London, New York: I. B. Tauris, 2004, s. 390.

³⁵ Anderson, L. – Stansfield, G. *The Future of Iraq. Dictatorship, Democracy, or Division?* New York: Palgrave Macmillan, 2004, s. 177.

stěžovaly, že OSN se mnohem více zabývá tím, jak se vyhnout konfliktu s iráckou vládou než řádnému řízení programu. Výsledkem toho bylo, že velká část peněz nebyla vynaložena na potřeby regionu.³⁶ Ve skutečnosti se již během roku 1999 ekonomická situace v iráckém Kurdistanu podstatně zlepšila, a to z velké části i díky OFFP.

I přes určité zklamání ve vývoji iráckého Kurdistanu v podobě rozdělení vlády na dvě samostatné části se v autonomní oblasti odehrály i poněkud pozitivnější události. Mezi ně lze například zařadit svobodné a spravedlivé komunální volby, uskutečněné v letech 2000 a 2001 pod mezinárodním dohledem. Jasným znamením prohlubující se spolupráce mezi KDP a PUK byl fakt, že v roce 2002 se poprvé od roku 1994 sešel kurdistánský parlament jako celek. Obě strany navíc spojovalo společné zdůrazňování kurdského práva na sebeurčení v budoucím demokratickém Iráku a prosazování federálního svazku s centrální vládou.³⁷

3.3 Druhá válka v Zálivu

Existují dva důvody, proč před válkou měli Kurdové tak velký význam pro Spojené státy. Tím prvním byl vojenský – Kurdové disponovali početnou ozbrojenou silou svých pešmergů na strategické pozici. Druhý důvod souvisel s válkou USA proti terorismu – Američané se totiž domnívali, že právě v iráckém Kurdistanu se nacházela základna teroristické organizace Al-Káida. Nutno říci, že Kurdové se do války příliš nehrnuli. Leadeři obou stran si byli vědomi, že budoucnost celého autonomního regionu bude záviset na americké vládě. Proto odmítli koalici podpořit, pokud nejprve nebude zaručena jejich bezpečnost a pokud nebude určen status Kurdů v post-Saddámském Iráku. Americká výzva k válce nicméně výrazně upevnila vazby mezi oběma stranami.

Během roku 2002 proběhlo několik důležitých rozhovorů mezi USA a jejich potenciálními válečnými spojenci – Tureckem a iráckými Kurdy. Cílem prvních americko-kurdských schůzek byla dohoda na poválečné irácké správě. V této souvislosti KDP v létě 2002 vypracovala návrh prozatímní ústavy, která se v hlavních rysech zmiňovala o federálním systému pro Irák. Také další opoziční skupiny ohlásily svůj záměr ihned po

³⁶ Yildiz, K. *The Kurds in Iraq. Past, Present and Future*. London, Ann Arbor, MI: Pluto Press, 2007, s. 48 - 50, 73.

³⁷ O'Leary, C. A. *The Kurds of Iraq: Recent History, Future Prospects*, MERIA, Dec. 2002, s. 19.

vypuknutí války ustavit přechodnou vládu. Po několika měsících vyjednávání Džalál Talabání veřejně vyzval koalici k invazi do Iráku z území kontrolovaném PUK.³⁸

Pro USA bylo v tomto období zřejmě nejtěžším úkolem přimět Turecko i Kurdy ke společnému postupu. Turci byli obzvláště citliví, pokud šlo o možnost vytvoření nezávislého iráckého Kurdistanu a také v otázce budoucí kontroly ropných měst Kirkúku a Mosulu. Již v listopadu 2002 došlo mezi oběma protivníky k neshodám. Důvodem byla volební kampaň tureckého premiéra, v níž vyhrožoval, že se Turecko v případě války zmocní obou iráckých měst. Začátkem příštího roku dalo Turecko Spojeným státům ultimátum: buď bude jeho vojsku umožněn vstup na území iráckého Kurdistanu, nebo Turecko neposkytne koalici pomoc. USA tento požadavek akceptovaly s tím, že turecké jednotky nevstoupí do Kirkúku a Mosulu. Turecko tedy přislíbilo, že se jeho vojsko bude vyhýbat všem kurdským městům, ovšem za podmínky, že do Mosulu a Kirkúku nevniknou ani kurdští pešmergové.

Američtí funkcionáři Kurdům zaručili, že rozmístění tureckých vojáků bude omezené a pod dohledem koalice. Přesto byli kurdští představitelé vůči takové nabídce skeptičtí, a tak ji odmítli. Domnívali se totiž, že pokud turecké jednotky překročí hranice, budou zcela jistě jednat podle přání Ankary a z Kurdistanu už neodejdou. Obě strany navíc podezíraly USA, že se snaží vyjít vstříc té druhé. Zjevně bezvýchodnou situaci nakonec rozhodlo samo Turecko. Na začátku března 2003 turecký parlament těsně zamítnul návrh vlády povolující rozmístění 62 000 amerických vojáků na území Turecka. Toto rozhodnutí USA šokovalo, neboť nikdo v Bushově vládě nepočítal s tím, že by Turecko odmítlo poskytnout pomoc svému nejsilnějšímu spojenci. Důsledkem toho se veškerá pozornost Američanů zaměřila na vyjednávání s Kurdy.

Válka byla vyhlášena 20. března 2003. O týden později se koaliční jednotky přesunuly na sever Iráku, kde již bylo připraveno 80 000 pešmergů. Kurdští ozbrojenci představovali druhou nejpočetnější vojenskou sílu koalice a výrazně přispěli k jejímu zcela jasnému vítězství v tzv. operaci „Irácká svoboda“ (*Operation Iraqi Freedom*). Nejdříve americkým jednotkám pomohli s boji v Kurdistanu a poté se poměrně rychle zmocnili Kirkúku a Mosulu. Po počátečních oslavách však ve městech propukly pouliční nepokoje a rabování. PUK proto z iráckého Kurdistanu vyslala do Kirkúku policejní složky, aby zajistily pořádek. To ale nebyl jediný problém, kterému museli Kurdové čelit. Především mezi venkovskými obyvateli se znovu rozhořely národnostně laděné boje jako důsledek

³⁸ Yildiz, K. *The Kurds in Iraq. Past, Present and Future*. London, Ann Arbor, MI: Pluto Press, 2007, s. 105 - 107.

procesu arabizace. Navíc, přítomnost kurdských pešmergů značně zneklidňovala Turecko, které začalo hrozit vpádem do Iráku. Nakonec se však ukázalo, že situace v iráckém Kurdistanu nebyla tak zlá jako na jihu. Zástupci PUK a KDP zvládli situaci – ve srovnání s průběhem událostí ve zbytku Iráku – obzvlášť dobře. Kurdové se tak prokázali jako spolehliví partneři USA.³⁹

4. Role Kurdů v letech 2003 – 2008

4.1 Prozatímní koaliční správa

Krátce po invazi vytvořily mnohonárodnostní síly Prozatímní koaliční správu (*Coalition Provisional Authority, CPA*), která měla řídit Irák do doby, než bude zvolena regulérní vláda. Ustavení irácké prozatímní správy se však u mnoha představitelů bývalé irácké opozice nesešlo s pochopením, podle nich jim pouhá „správa“ nemohla umožnit řízení klíčových ministerstev a institucí, ani provádění zahraniční politiky, zatímco „prozatímní vláda“ by byla i daleko relevantnější k přípravě voleb. Tento krok považovali za porušení slibu Washingtonu o vytvoření svrchované prozatímní vlády.⁴⁰

V červenci téhož roku CPA v čele s Američanem Paulem Bremerem ustavila Vládní radu Iráku (*Iraqi Governing Council*), 25členný prozatímní orgán zastupující hlavní složky iráckého obyvatelstva. Bylo mezi nimi 13 šíitských a 5 sunnitských Arabů, dále 5 Kurdů, jeden Turkmen a jeden asyrský křesťan. Za Kurdy bylo jmenováno několik významných osobností někdejší irácké opozice, jako například Masúd Barzání, prezident Demokratické strany Kurdistanu, a Džalál Talabání, generální tajemník Vlasteneckého svazu Kurdistanu.⁴¹

Již na přelomu srpna a září 2003 vládní rada jmenovala očekávaný první přechodný kabinet, a to se stejným počtem členů a se stejnými etnicko-náboženskými proporcemi. Bylo však dohodnuto, že civilní správce země Bremer si až do nástupu řádně zvolené vlády uchová nad ministerstvy dohlížecí a koordinační autoritu. Kurdové v nově ustavené vládě získali posty ministra zahraničí, průmyslu a nerostných zdrojů, životního prostředí,

³⁹ Yildiz, K. *The Kurds in Iraq. Past, Present and Future*. London, Ann Arbor, MI: Pluto Press, 2007, s. 108 - 115.

⁴⁰ Malá, J. *Prozatímní vláda v Iráku*, 28. 5. 2003, <<http://www.blisty.cz/2003/5/28/art14169.html>>

⁴¹ Kubálek, P. *Seznam členů Správní rady Iráku*, 16. 7. 2003, <<http://kurdove.ecn.cz/zpravodajstvi.shtml?x=141794>>

vodních zdrojů a veřejných prací. Zajímavostí je, že v nové vládě chybělo ministerstvo obrany, které CPA zrušila, neboť nová, reformovaná armáda se teprve začala budovat.⁴²

V březnu 2004 podepsali členové vládní rady tzv. Zákon o správě iráckého státu v přechodném období⁴³ (TAL)⁴⁴, který byl v podstatě prozatímní ústavou. V platnost vstoupil 28. června 2004, v den, kdy došlo k oficiálnímu přesunu moci z CPA na suverénní iráckou vládu, a zůstal v platnosti až do ustavení současné vlády v květnu 2006, kdy byl nahrazen trvalou ústavou schválenou v říjnu 2005 v referendu. Pro Kurdy měl zřejmě nejzásadnější význam článek 4, který irácký vládní systém definuje jako republikánský, *federální*, demokratický a pluralistický. Federální uspořádání se přitom nezakládá na původu, rase, národnosti a národní příslušnosti nebo víře, ale na geografických a historických danostech a na rozdělení moci.

Kurdům byla potvrzena jejich autonomie. Zákon definuje termín „Regionální vláda Kurdistánu“, který se vztahuje k Národnímu shromáždění Kurdistánu, Radě ministrů Kurdistánu a oblastním soudním orgánům v Regionu Kurdistán. Dále bylo určeno postavení regionálních soudů a byly vymezeny kompetence Regionální vlády Kurdistánu v průběhu přechodného období: tato vláda si měla podržet kontrolu nad policejními sbory a vnitřní bezpečností a měla mít právo ukládat daně a poplatky na území Regionu Kurdistán. Zákon ovšem neumožnil změny hranic iráckých provincií, čímž bylo Kurdům odepřeno získat pod svou kontrolu město Kirkúk. Otázku sporných území včetně Kirkúku řešil článek 58 (viz níže). Prozatímní ústava dále zakotvila dva úřední jazyky – arabštinu a kurdštinu. V závěru dokumentu pak bylo určeno, že nejpozději do 15. srpna 2005 Národní shromáždění sepíše návrh trvalé ústavy a nejpozději 15. října 2005 se o tomto návrhu uskuteční všeobecné referendum.

Ve stejné době se přibližně 75 000 kurdských pešmergů začalo zapojovat do iráckých bezpečnostních složek, cvičených koalicí. Přestože dosud byli pešmergové rozmístěni především v kurdských oblastech, kde měli zajišťovat, aby se nepokoje z arabského Iráku nepřelévaly na sever, hlavní kurdští představitelé podpořili vstup několika pešmergů do národních bezpečnostních složek. Nicméně přesný počet kurdských vojáků v iráckých jednotkách není znám – někteří z nich například v roce 2007 sloužili v rámci

⁴² Kubálek, P. *Seznam členů prozatímní vlády Iráku*, 2. 9. 2003, <<http://www.kurdove.ecn.cz/zpravodajstvi.shtml?x=145280>>

⁴³ *Law of Administration for the State of Iraq for the Transitional Period* nebo také *Transitional Administrative Law* (TAL)

⁴⁴ The Coalition Provisional Authority, <<http://www.cpa-iraq.org/government/TAL.html>>

tzv. Bagdádského bezpečnostního plánu, jiní pokračují ve výkonu služby ve městech v severním Iráku, zejména v Mosulu a Kirkúku.⁴⁵

4.2 Dočasná irácká vláda

V červnu 2004, dva dny před plánovaným termínem, se v Bagdádu slavnostně ujali úřadu členové nového iráckého prezidia a dočasné vlády (*Iraqi Interim Government*), které nahradily CPA a Vládní radu Iráku. Irácké orgány tak převzaly plnou suverenitu země. Kurdové v nich získali post viceprezidenta, vicepremiéra, ministra zahraničí, vodních zdrojů, infrastruktury a veřejných prací, ministra pro lidská práva a ministra bez portfeje. Dočasná vláda měla vládnout Iráku do doby, než bude jmenována přechodná vláda (*Iraqi Transitional Government*).⁴⁶

Dva nejvyšší kurdské představitele, Masúda Barzáního a Džalála Talabáního, však toto rozložení politické moci ani v nejmenším neuspokojilo. Nelíbila se jim především skutečnost, že jak prezidentem, tak premiérem byli jmenováni Arabové, což je proti požadavkům na rovnost národů v Iráku. Podle jejich mínění měl jeden z těchto vysokých postů připadnout Arabům a druhý Kurdům. Kurdové navíc dostali také velmi málo míst ve vládních orgánech. Proto napsali americkému prezidentu Georgi Bushovi dopis, v němž mu s jistým rozhořčením i zklamáním zároveň sdělili, že Kurdové už nebudou déle akceptovat druhořadé občanství v Iráku, a varovali jej, že pokud nová vláda zruší dočasnou ústavu přijatou v březnu, nebudou se podílet na ústřední vládě.⁴⁷ Nakonec se ale, i přes určité výhrady, spokojili s přidělenými funkcemi a přijali účast ve vládě. Nevzdali se však svého cíle i nadále skrz vyjednávání s Araby prosazovat kurdské zájmy.

4.3 Volby – leden 2005

Hlavním úkolem nově zvoleného přechodného parlamentu mělo být vytvoření textu trvalé ústavy. Článek 2 prozatímní ústavy stanovuje, že parlamentní volby v Iráku se

⁴⁵ Costel, S. J. *Surging out of Iraq?* New York: Nova Science Publishers, Inc., 2008, s. 164.

⁴⁶ *Interim Iraqi government*, 1.6.2004, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3766401.stm>

⁴⁷ Barzání, M. – Talabání, D. *Letter from Barzani and Talabani to President Bush*, 1. 6. 2004, <<http://www.krg.org/articles/detail.asp?smap=02010100&lngnr=12&asn=&anr=89&rnr=223>>

v žádném případě nesmějí konat později než 31. ledna 2005. Zatímco obě hlavní kurdské strany byly na lednové datum konání voleb připraveny, více než 15 politických stran v Iráku požadovalo jejich odložení.⁴⁸ Kurdové nejenže přijali lednový termín pro konání voleb, ale navíc se jich i zúčastnili pod jednotnou kandidátkou. To představovalo velmi významný krok ke sjednocení vedení v iráckém Kurdistanu.

Obě hlavní kurdské strany se totiž dohodly, že co nejdříve sjednotí své autonomní vlády, které měly svá centra v Arbílu a Sulajmánije. Úplná integrace však představovala poměrně dlouhodobý proces, neboť během doby samostatné existence každá z kurdských autonomních vlád jmenovala své vlastní činitele a úředníky. Úspěšnému sjednocení výrazně napomohly především velmi dobré vztahy mezi oběma stranami a mezi jejich představiteli navzájem. Ti se nejdříve dohodli na společném vedení obou stran a na stanovení společné politické linie vůči sousedním státům a aktuálním problémům Iráku.

Volby nakonec proběhly v řádném termínu, a to 30. ledna 2005. Jednalo se o vůbec nejrozsáhlejší demokratické volby na Blízkém východě, neboť vedle voleb do 275členného Národního shromáždění se v každé z 18 provincií Iráku vybírali také zástupci do provinční rady. V autonomním iráckém Kurdistanu se navíc uskutečnily ještě volby do Národního shromáždění Kurdistanu. Účast ve všeobecných parlamentních volbách se pohybovala okolo 58 %, přičemž politické strany zastupující sunnitské Araby volby bojkotovaly.

Nejvýznamnější kurdskou sílu představovala Kurdistanská aliance (*Democratic Patriotic Alliance of Kurdistan*), sdružující dvě vládnoucí strany v kurdské autonomii společně s několika menšími stranami včetně křesťanských a turkmenských. V celostátních parlamentních volbách skončila jako druhá nejsilnější, a to se ziskem 75 křesel (26 % hlasů). Se 140 křesly (48 % hlasů) zvítězila Sjednocená irácká aliance (*United Iraqi Alliance*), která je obvykle označována za šiitskou a je také podporována nejvyšším šiitským duchovním v zemi, ajatolláhem Alí al-Sistáním. Třetí místo patřilo sekulární Irácké kandidátce (*Iraqi List*) pod vedením prozatímního premiéra Allávího.⁴⁹

Druhé místo ve volbách zajistilo Kurdům klíčovou roli v diskuzích o budoucím prezidentovi i premiérovi. Prozatímní ústava totiž vyžadovala, aby irácký prezident byl v parlamentu zvolen dvěma třetinami hlasů, což znamenalo podporu alespoň 183 poslanců. Taktéž předseda vlády je za určitých okolností volen dvěma třetinami hlasů členů Národního shromáždění. Již od počátku se jako o nejpravděpodobnějším kandidátovi na

⁴⁸ Kubálek, P. *Iráčtí Kurdové připraveni k volbám v termínu*, 29. 11. 2004, <<http://www.kurdove.ecn.cz/zpravodajstvi.shtml?x=211643>>

⁴⁹ Iraqi legislative election, January 2005, <http://en.wikipedia.org/wiki/Iraqi_legislative_election%2C_January_2005>

post prezidenta mluví o kurdkém politikovi Džalálu Talabáním. Ten se v dubnu 2005 stal jako vůbec první ne-Arab a zároveň první Kurd hlavou Iráku. Kandidáti na funkci předsedy vlády byli dva – dosavadní premiér Ajád Allávi a předseda Strany islámské výzvy, jedné z hlavních složek vítězné Sjednocené irácké aliance, Ibrahim al-Džafarí. Premiérem koaliční vlády Sjednocené irácké aliance a Kurdistánské aliance se nakonec stal druhý jmenovaný. Kurdům připadlo v nové vládě 8 z celkových 35 postů.

Kurdistánská aliance zvítězila podle očekávání ve volbách do Národního shromáždění Kurdistánu, v němž obsadila 104 ze 111 křesel.⁵⁰ Nicméně snad ještě větší význam mělo vítězství Kurdů v provincii Ta'mím v rámci voleb do provinční rady. Součástí provincie je totiž Kirkúk, národnostně smíšené město, jehož budoucí status vyvolává mezi Iráčany většinu sporů. Kandidátka bratrstva Kirkúku (*Kirkuk Brotherhood List*), zahrnující PUK, KDP a několik dalších stran, získala v Kirkúku přes 58 % hlasů. Důvodem tohoto úspěchu byl především fakt, že v provincii nakonec mohli hlasovat i ti Kurdové, kteří odsud byli násilně vystěhováni v rámci procesu arabizace a nyní se vraceli zpět. Právě toto rozhodnutí kritizovali někteří Turkmeni, výsledky voleb zpochybnilo také Turecko.⁵¹

4.4 Irácká ústava

Přechodná vláda se oficiálně ujala úřadu počátkem května 2005 a již za necelé dva týdny jmenovala Komisi pro přípravu irácké ústavy (*Iraqi Constitution Drafting Committee*), jejímž úkolem bylo nejpozději 15. srpna předložit text nové ústavy. Komisi tvořilo 55 poslanců iráckého parlamentu, tedy z naprosté většiny šíité a Kurdové. Bylo zřejmé, že absence sunnitských Arabů, kteří se z velké části nezúčastnili lednových voleb, může mít pro jednotu Iráku neblahý dopad. Jejich zapojení do politického procesu bylo totiž vnímáno jako klíčová záruka pro stabilitu země. Z tohoto důvodu bylo do komise dodatečně zařazeno 15 sunnitských Arabů, kteří jako jediní členové nebyli poslanci iráckého parlamentu. Tento krok pochopitelně zkomplikoval veškeré snahy o dosažení konsenzu v zásadních otázkách, čímž došlo k protahování celého procesu vytváření nové

⁵⁰ Iraqi Kurdistan legislative election, 2005, <http://en.wikipedia.org/wiki/Iraqi_Kurdistan_legislative_election%2C_2005>

⁵¹ IWPR, *Early indications are that a Kurdish-led coalition set up especially for the controversial area has swept the board*, 5. 2. 2005, <<http://www.krg.org/articles/detail.asp?smap=02010200&lngnr=12&asn=&anr=868&rnr=73>>

ústavy. Velký rozruch pak způsobila informace, že tři zástupci sunnitských Arabů – dva členové komise a jeden poradce - byli zavražděni.⁵² Zřejmým cílem vraždy bylo zastrašit představitele této nábožensko-etnické skupiny před účastí ve veřejném životě Iráku.

Mezi hlavní kurdské požadavky při tvorbě ústavního textu patřilo především federativní uspořádání Iráku, rozšíření autonomního Kurdistanu tak, aby jeho hranice odpovídaly skutečnému kurdskému osídlení, vyřešení statutu vysídlených i dosídlených obyvatel Kirkúku, ujasnění statutu kurdských pešmergů, zachování kurdštiny jako rovnocenného úředního jazyka vedle arabštiny, právo Kurdů na podíl na výnosech z ropy a dalších přírodních zdrojů a ujasnění vztahu mezi islámským náboženstvím a státní mocí. Kurdové odmítli, aby byl Irák prohlášen za islámský nebo arabský stát. Někteří kurdští zástupci v komisi navrhovali také zařazení ustanovení o možnosti uspořádat v Kurdistanu referendum o odtržení od Iráku. Naproti tomu, především zástupci sunnitských Arabů prosazovali faktické okleštění těch práv, jež Kurdům zaručovala prozatímní ústava. Sunnitský blok dokonce oficiálně požádal o odklad rozhodnutí v otázce federativního uspořádání Iráku a zároveň navrhnul, aby místo federativního uspořádání byla zvýšena samospráva každé z 18 provincií Iráku. Podle Masúda Barzáního však kurdské požadavky představovaly naprosto minimální a kompromisní míru jejich legitimních práv, a proto z nich nešlo ustupovat.⁵³

Podle článku 61 prozatímní ústavy bylo pro přijetí trvalé ústavy nejdříve potřeba její schválení iráckým parlamentem a následně Iráčany ve všeobecném referendu. To je považováno za úspěšné a navržená ústava za přijatou tehdy, jestliže ji přijme většina voličů v Iráku a jestliže ji nezamítnou dvě třetiny voličů ve třech nebo více provinciích. Zcela podle očekávání měl návrh ústavy největší podporu mezi Kurdy (viz příloha č. 3). I když řada z nich měla k textu ústavy výhrady, převážil u nich pragmatický názor, že je lepší ústavu schválit kvůli stabilizaci země. Svůj vliv měla také proustavní kampaň, která byla v Kurdistanu vedena od září. Návrh ústavy ovšem ve velkém počtu podpořili i obyvatelé jižních provincií, mezi nimiž převažují Arabové šíitského vyznání. Jejich rozhodnutí zřejmě ovlivnil názor nejvyššího šíitského duchovního v zemi – Alího al-Sistáního, který se vyslovil pro ústavu.⁵⁴ Naopak zejména sunničtí Arabové hlasovali proti návrhu nové

⁵² *Sunni Members of Iraq's Constitutional Drafting Committee Killed in Drive-by Shooting*, 19. 7. 2005, <<http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2005/07/mil-050719-35bd0ee8.htm>>

⁵³ Kubálek, P. *Parlament Kurdistanu zasedal kvůli irácké ústavě*, 6. 8. 2005, <<http://www.kurdove.ecn.cz/zpravodajstvi.shtml?x=388481>>

⁵⁴ Kubálek, P. *Dle předběžných výsledků referenda Kurdové výrazně podpořili iráckou ústavu*, 23. 10. 2005, <<http://www.kurdove.ecn.cz/zpravodajstvi.shtml?x=747863>>

ústavy a ve dvou provinciích se jim dokonce podařilo dosáhnout dvou třetin hlasů pro její nepřijetí.⁵⁵

Nová ústava⁵⁶ ponechala kurdskou autonomii v takové podobě, v jaké byla zajištěna TAL. Tři kurdské provincie – Dahúk, Arbíl a Sulajmáníja – byly uznány jako zákonný region (čl. 117) se značnými pravomocemi, včetně spoluvytváření strategií na rozvoj přírodních zdrojů (čl. 112). Regiony mají rovněž pravomoc přizpůsobit si aplikaci národní legislativy v otázkách, které výslovně nespádají pod kompetence národní vlády; dále mohou vytvářet a udržovat vlastní bezpečnostní složky nebo zakládat ambasády v zahraničí (čl. 121). Opět nechybí ustanovení, že arabština a kurdština jsou dvěma úředními jazyky Iráku (čl. 4).

4.4.1 Federalismus

Jedním z hlavních cílů definovaných v ústavě⁵⁷ je vytvoření federálního státu. Federativní uspořádání schválila už za Saddáma Husajna konference irácké opozice. Poté ho přijala i prozatímní vládní rada a zakotveno bylo v prozatímní ústavě.⁵⁸ 9. července 2003 se v článku publikovaném v *The New York Times*⁵⁹ vyjádřili o své vizi budoucího Iráku představitelé dvou hlavních kurdských stran, Džalál Talabání a Masúd Barzání. Jménem Kurdů se oba zavazují k těsné spolupráci se Spojenými státy, s nimiž budou usilovat o proměnu Iráku v demokratický stát. Klíčový význam k naplnění této vize má podle nich – stejně jako pro prezidenta Bushe – důvěra ve federální Irák. Nový Irák musí být stát odrážející vůli svého lidu a přizpůsobující se jeho různorodosti. Irácký federalismus charakterizují jako vyvážený systém vlády s rozsáhlou místní autonomií a se suverénním federálním centrem. V závěru připomínají, že první základy federalismu a demokracie pro Irák už byly položeny v iráckém Kurdistánu, a věří, že se tento 12 let trvající kurdský experiment bude moci stát vzorem pro celý Irák.

⁵⁵ Gunter, M. M. *The Kurds Ascending. The Evolving Solution to the Kurdish Problem in Iraq and Turkey*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, s. 17.

⁵⁶ Zde je nutno upozornit na skutečnost, že na internetu stále kolují dvě verze irácké ústavy, a to jak její konečný návrh (*Final Draft Iraqi Constitution*) se 139 články, schválený v říjnu 2005 v referendu, tak finální verze (*Constitution of Iraq*), rozšířená na 144 článků, která je současnou oficiální ústavou a na niž je v této práci odkazováno.

⁵⁷ Constitution of Iraq,

<<http://www.krg.org/articles/detail.asp?lngnr=12&smap=04030000&rnr=107&nr=12329>>

⁵⁸ Kubálek, P. *Rozhovor s iráckým prezidentem Džalálem Tálabáním*, 6. 10. 2005,

<<http://www.kurdove.ecn.cz/zpravodajstvi.shtml?x=674491>>

⁵⁹ Barzání, M. - Talabání, D. *What Iraq Needs Now*, The New York Times, 9. 7. 2003,

<<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9B01E0D9153DF93AA35754C0A9659C8B63>>

V nové ústavě ovšem chybí přesnější specifikace, jak by se měl systém autonomních regionů do skutečného federálního útvaru přetvořit. Podle ústavy mají irácké regiony vysokou míru autonomie, nicméně zatím se neúčastní na rozhodování státu. Je zřejmé, že by měla být vytvořena druhá komora parlamentu. Ta je v ústavě zmíněna jako Rada federace (*Federation Council*), kterou by měli tvořit zástupci jednotlivých regionů. Její složení ani pravomoci ale nejsou v ústavě přesně vymezeny. V článku 137 je však uvedeno, že je možné ji vytvořit až poté, co se pro ni parlament rozhodne ve svém druhém legislativním období, a to dvou třetinovou většinou.

Právě diskuze o tom, jaký typ federalismu bude nakonec v Iráku přijat, má pro Kurdy naprosto zásadní význam. Postoj k míře autonomie subsystémů je totiž mezi iráckými obyvateli různý. Zatímco šiité budou upřednostňovat spíše většinový model federalismu (neetnický, teritoriální, podobný americkému), díky němuž budou moci uplatňovat maximum síly, příslušející jejich většinovému postavení, Kurdové budou preferovat typ federalismu, jaký nalezneme ve Švýcarsku (etnický, mnohonárodnostní či pluralistický), který jim nejlépe umožní zachovat si jejich etnickou jednotu a ochránit jejich politickou, kulturní a sociální existenci. Navíc by jim takový model poskytnul uspořádání velmi blízké nezávislosti, kterou si téměř všichni přejí, avšak v současnosti jí nemohou dosáhnout vzhledem ke geostrategickým okolnostem.⁶⁰

Obecně lze říci, že Kurdové i šiité mají zájem na více či méně rozsáhlé autonomii. To je zcela pochopitelné, neboť jimi obývaná území jsou velmi bohatá na ropu, čímž u těchto segmentů odpadá hlavní argument sunnitských Arabů proti federálnímu zřízení, a to hrozba, že nerostné zásoby nebudou mezi subsystémy rozdělovány spravedlivě. Podle sunnitů je navíc pravděpodobné, že federalizace postupně povede k rozpadu státu na tři samostatné útvary, což je pro ně myšlenka naprosto nepřijatelná, neboť jejich stát by vzhledem k nepříznivým geografickým danostem nebyl životaschopný. Proces přeměny Iráku ve federaci je však zatím v počátcích – autonomní region mají stále pouze Kurdové.⁶¹

Proti myšlence federálního Iráku se hned v počátcích diskuze postavilo Turecko, jehož premiér Recep Tayyip Erdoğan se několikrát ostře vyjádřil proti kurdským požadavkům na federální uspořádání země na etnickém základě. Stejně tak i Sýrie odsoudila jakékoli postupy, které by mohly ohrozit územní jednotu Iráku. Turecko-syrskou

⁶⁰ Gunter, M. M. *The Kurds Ascending. The Evolving Solution to the Kurdish Problem in Iraq and Turkey*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, s. 20 - 21.

⁶¹ Gunter, M. M. *The Kurds Ascending. The Evolving Solution to the Kurdish Problem in Iraq and Turkey*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, s. 21, 28.

opozici poté doplnil další důležitý hráč v regionu, Írán. Tehdejší íránský prezident Muhammad Chátamí se vyslovil proti dělení Iráku na národnostním a náboženském základě.⁶² Kurdové na tuto „doporučení“ reagovali obviněním, že se sousední země vměšují do vnitřních záležitostí Iráku.

S články zabývajícími se federalismem je úzce spojena otázka dělby ropných příjmů. Sunničtí Arabové se velmi obávali, že nebudou mít žádné záruky přístupu k zásobám ropy na jihu a severu země, a to zvláště, pokud se šíité v budoucnosti rozhodnou pro ustavení autonomie. Proto členové přípravné komise zařadili do dokumentu několik článků, které měly tyto obavy zmírnit. Hned v preambuli je deklarováno „spravedlivé rozdělení bohatství“. To má podle ústavy zajišťovat veřejná komise, složená z odborníků z vlády, regionů a provincií (čl. 106). Avšak ústavní text se vyhýbá jakékoli zmínce o konkrétním, přesně určeném způsobu rozdělování. Nejzásadnější pro Kurdy je v této oblasti otázka statutu ropného města Kirkúk. K jejich nelibosti však ústava žádné konkrétní řešení nepřinesla, pouze bylo rozhodnuto, že nejpozději do konce roku 2007 se bude konat referendum o jeho budoucím statutu.

4.5 Volby – prosinec 2005

Již dva měsíce od přijetí nové ústavy se v Iráku konaly parlamentní volby, které měly ukázat, zda vůbec Irák má potenciál vést konsensuální politiku. Zájem ze strany voličů byl překvapivě mnohem vyšší než v případě lednových všeobecných voleb a říjnového referenda o ústavě, v několika provinciích dokonce musely volební místnosti zůstat otevřené o hodinu déle. Voleb se zúčastnilo asi 70 % Iráčanů. O přízeň voličů se ucházelo více než 220 politických stran a více než 7000 nezávislých kandidátů.⁶³ Většina stran se pro tento účel opět semkla do volebních bloků, které však byly v mnoha případech velmi různorodé: jedna kandidátka tak například zahrnovala strany náboženské i sekulární, další pak sice strany stejného vyznání, ale lišící se v názorech na zásadní politické otázky.

V těchto parlamentních volbách byl uplatněn jiný volební systém než při předchozích volbách v lednu. Tehdy měla každá strana jednotnou kandidátku pro celý Irák, takže území státu tvořilo jeden jediný volební obvod. Nyní byl Irák rozdělen do 18

⁶² Kubálek, P. *Turecko zahájilo diplomatickou ofenzívu proti plánům na federaci v Iráku*, 19. 1. 2004, <<http://www.kurdove.ecn.cz/zpravodajstvi.shtml?x=161340>>

⁶³ Beehner, L. *Iraqi Political Coalitions in the Parliamentary Elections*, 12. 12. 2005, <<http://www.cfr.org/publication/9391/iraqi-political-coalitions-in-the-parliamentary-elections.html>>

volebních obvodů, které byly totožné s hranicemi provincií, přičemž každá z nich měla předem určenou kvótu pro počet poslanců, a to podle počtu registrovaných voličů v jednotlivých obvodech. Takto bylo proporčně rozděleno 230 křesel. Vedle toho bylo vyčleněno 45 tzv. kompenzačních křesel, která byla rozdělena podle přepočtu hlasů na celostátní úrovni.

Nejsilnějším politickým blokem v Iráku zůstala i nadále dosavadní vládní koalice převážně šíitských stran - Sjednocená irácká aliance -, která získala 41 % hlasů. Druhé místo se od lednových voleb také nezměnilo, s počtem 22 % voličských hlasů zde skončila Kurdistánská aliance, tvořená dvěma dominantními kurdskými stranami a dalšími šesti uskupeními včetně zástupců menšin žijících v Kurdistánu – Turkmenů a křesťanských Chaldejců a Asyřanů. Na rozdíl od šíitů, Kurdové nemohli počítat s podporou náboženského tábora. Od aliance se totiž před volbami odštěpila Islámská unie Kurdistánu (Kurdistan Islamic Union), která šla do boje o poslanecká křesla sama za sebe a stala se tak hlavní opoziční stranou v Kurdistánu. V Národním shromáždění jí sice připadlo pouhých 5 křesel, do určité míry ale oslabil celkovou pozici Kurdů v parlamentu v porovnání s předcházejícím dočasným vládním obdobím.

Na třetím a pátém místě v počtu hlasů skončily koalice zastupující sunnitské Araby. Zisk 15 % hlasů pro Iráckou frontu konsenzu (*Iraqi Accord Front*) svědčil o zásadní změně oproti lednovým volbám: sunnitě šli volit. Fakt, že sunnitské strany volby opět nebojkotovaly, ukázal jejich zájem podílet se na práci budoucího parlamentu a vlády. V těch dnech se nekonaly ani žádné ozbrojené útoky ze strany islamistických organizací. Druhou významnou koalici sunnitských Arabů pak představovala Irácká fronta pro národní dialog (*Iraqi National Dialogue Front*), zaměřená především na ty voliče, kteří novou ústavu považovali za vážné ohrožení jednoty Iráku. Jeden z vůdců koalice, Sálíh al-Mutlag, byl v minulosti hlavním sunnitsko-arabským vyjednavatelem při tvorbě tohoto dokumentu, poté však vedl kampaň proti jeho přijetí. To byl také důvod, proč se nepřipojil k Irácké frontě konsenzu – její hlavní člen, Irácká islámská strana (*Iraqi Islamic Party*), totiž těsně před konáním referenda návrh nové ústavy podpořila. Mezi dvě sunnitské koalice se v prosincových volbách dostala ještě Irácká národní kandidátka (*Iraqi National List*), široká, nacionalisticky orientovaná koalice arabských sekulárních sil v čele s předsedou bývalé prozatímní vlády Ajádem Allávím. Blok měl nabídnout jakousi

nadkonfesionální alternativu k nábožensky orientované šíitské Sjednocené irácké alianci a sunnitské Irácké frontě konsenzu (viz příloha č. 4).⁶⁴

Průběh voleb ale nebyl bez problémů. Poté, co byly ohlášeny předběžné výsledky, na ně část iráckého politického spektra reagovala obviněním, že volby byly zmanipulované. Irácká národní kandidátka a Irácká fronta pro národní dialog dokonce požadovaly úplné opakování voleb. Po prošetření jejich stížností mezinárodní komisí byly hlasy skoro jednoho procenta voličů prohlášeny za neplatné. I podle některých Kurdů přišel jejich hlavní blok o několik křesel v parlamentu kvůli chybnému přepočtu kompenzačních mandátů v některých provinciích.⁶⁵ Nicméně nakonec byly volby prohlášeny za spravedlivé a svobodné.

Volební výsledky ukázaly jasnou tendenci Iráčanů podporovat strany vymezující se etnicky a nábožensky. I když mnozí politici agitovali ve prospěch nacionalistických bloků, výrazně slabší podpora těchto stran je jeden z faktorů, které vzbuzovaly obavy s ohledem na budoucí směřování Iráku. Politické spektrum v zemi se diverzifikovalo na základě úzce definovaných etnických, náboženských a politických cílů, navíc celkovou situaci komplikovala osobní nesnášenlivost mezi hlavními představiteli politických stran.⁶⁶

V dubnu 2006 se poprvé sešel nový irácký parlament, který nyní nesl oficiální název Rada reprezentantů (*Council of Representatives*). O měsíc později se po dlouhých vyjednáváních ujala úřadu také první trvalá vláda v čele s šíitským politikem Núrím Málíkím. Čtyři strany – Sjednocená irácká aliance, Kurdistánská aliance, Irácká fronta konsenzu a Irácká národní kandidátka – vytvořily tzv. vládu národní jednoty, na níž se měli podílet zástupci hlavních iráckých skupin. Do čela nejdůležitějších státních orgánů – presidiální rady, vlády a parlamentu – byli proto jmenováni vždy tři lidé: sunnitský Arab, šíitský Arab a Kurd. Stejně jako v předchozí přechodné vládě, také v té nové mají Kurdové osm ministrů. Ale vzhledem k tomu, že celkový počet ministerstev vzrostl, faktická váha Kurdů v kabinetu poklesla. Z osmi křesel mělo jednoznačně největší význam opětovné přidělení postu ministra zahraničních věcí. Také ve funkci iráckého prezidenta nadále zůstal kurdský představitel Džalál Talabání.

Před nově obsazenými orgány stálo několik obtížných úkolů – kromě samotného vytváření legislativy Iráku bylo nutno vyřešit sporné body nedávno odsouhlasené ústavy, a

⁶⁴ The Independent Electoral Commission of Iraq, <http://www.ieciraq.org/final%20cand/IECI_Decision_Certified_Results_of_CoR_Elections_En.pdf>

⁶⁵ Kubálek, P. *Kurdská koalice v Iráku podá volební protest*, 21. 1. 2006, <<http://www.kurdove.ecn.cz/zpravodajstvi.shtml?x=1321837>>

⁶⁶ Kubíková, N. *Irácké parlamentní volby*. Mezinárodní politika 4/2006, s. 19 - 20.

to především otázku federálního uspořádání státu. Již krátce po volbách navštívil leader Sjednocené irácké aliance Abdul Azíz al-Hakim autonomní Region Kurdistán, kde prohlásil, že jím vedená politická formace podporuje princip federativního uspořádání pro celý Irák a že se zasadí o „návrat přirozených poměrů“ v Kirkúku. S prezidentem kurdské autonomie, Masúdem Barzáním⁶⁷, se al-Hakim shodl, že budoucí irácká vláda musí být „vládou národní jednoty“, která začlení i zástupce sunnitských Arabů. To bylo samozřejmě předsevzetí, které si vyžádá velké úsilí, neboť sunničtí Arabové jsou tradičními odpůrci především federativního modelu.⁶⁸

4.6 Kirkúk

Město Kirkúk je již několik desítek let zdrojem obrovského napětí mezi iráckým Kurdistánem a Bagdádem. Otázka kontroly etnicky smíšeného Kirkúku je mimo jiné zásadní pro možnost vytvoření plné kurdské nezávislosti na zbytku Iráku. Rozsáhlé zásoby ropy v okolí města a jeho výhodná poloha mezi severním a centrálním Irákem mají jak pro Kurdy, tak pro ostatní obyvatele regionu nesmírný strategický i ekonomický význam. Proto Kurdové, Turkmeni i Arabové aktivně uplatňují na Kirkúk svůj nárok, předkládají různá odůvodnění. Nicméně referendum o budoucím statutu města, které se mělo uskutečnit v roce 2007, dosud neproběhlo, a tak otázka budoucího statutu Kirkúku zůstává stále nevyřešená.

Město původně obývali převážně Kurdové, Turkmeni a křesťanští Asyřané, ale v 70. a 80. letech je irácký režim vystěhoval a dosídloval Araby, čímž se výrazně zvýšilo jejich zastoupení v této oblasti. Ačkoliv Kirkúk leží v těsné blízkosti autonomního iráckého Kurdistánu, nikdy se nestal jeho součástí. S tím se Kurdové pochopitelně odmítají smířit a stále hlasitěji zaznívá požadavek na jeho zahrnutí do kurdské autonomie. To nepodporuje pouze většina Kurdů, ale také oficiální kurdští představitelé v Iráku. Masúd Barzání, například, prohlásil, že Kurdové svůj nárok na město zakládají na historických právech, nikoli na jeho bohatých ropných zdrojích.⁶⁹

⁶⁷ V červnu 2005 proběhla vůbec první volba prezidenta kurdské autonomie. Stal se jím Masúd Barzání, předseda Demokratické strany Kurdistánu a jediný kandidát na tuto funkci, která dosud neexistovala.

⁶⁸ Kubálek, P. *V Kurdistánu vzniká nová irácká vláda; povolební krize však pokračuje*, 31. 12. 2005, <<http://www.kurdove.ecn.cz/zpravodajstvi.shtml?x=1194755>>

⁶⁹ Kubálek, P. *V Karkúku se demonstrovalo za rozšíření autonomního Kurdistánu*, 23. 12. 2003, <<http://www.kurdove.ecn.cz/zpravodajstvi.shtml?x=159012>>

Pro Kurdy je zisk Kirkúku prvořadým zájmem již několik desetiletí. To se zřetelně projevilo během jednání o kurdské autonomii mezi Mustafou Barzáním a Saddámem Husajnem v roce 1970 (viz výše). Po válce v Perském zálivu v roce 1991 bylo město obsazeno kurdskými povstalci. Okupace Kirkúku však trvala pouhý týden, poté byli Kurdové vyhnáni iráckými jednotkami. Tisíce kurdských rodin muselo z bombardovaného Kirkúku uprchnout a ani po skončení bojů jim nebylo dovoleno se vrátit. Jejich domovy a obchody se staly terčem rabování a mnoho Kurdů bylo nuceno žít v táborech v osvobozeném Kurdistánu. Baasistický režim navíc pokračoval v systematickém přesídlování Arabů z jižního a centrálního Iráku. Kurdové, kteří v Kirkúku zůstali, dostali na výběr – buď se přestěhují do jižního Iráku i se svým majetkem, anebo zanechají veškerý majetek v Kirkúku a přesunou se do autonomního Kurdistánu. V roce 1996 se na příkaz tehdejšího guvernéra Kirkúku museli zbylí kurdští a turkmenští obyvatelé zaregistrovat jako Arabové, jinak jim hrozilo vystěhování do jižního Iráku.⁷⁰

Po pádu Saddámova režimu v roce 2003 si Kurdové rychle uvědomili, že se jim nabízí možná nejlepší příležitost k zisku Kirkúku. Proto kurdské síly – i přes dohodu s americkými jednotkami, že zůstanou mimo město – Kirkúk na čas obsadily a získaly nad ním kontrolu. Přestože již po týdně koaliční síly správu nad městem převzaly, zůstal Kirkúk z velké části pod kontrolou Kurdů.

Kirkúk se stal po roce 2003 svědkem mnoha násilných incidentů souvisejících s budoucím statutem města. Se stejným zápalem, s jakým demonstrují tisíce Kurdů v ulicích Kirkúku za jeho začlenění do kurdské autonomie, bojuje i opačná strana – Turkmeni a Arabové – proti tomuto kroku. Zvláště mezi Kurdy a Turkmeny došlo v Kirkúku po pádu režimu Saddáma Husajna k několika vážným střetům. Turkmeni jsou navíc výrazně podporováni Tureckem, podle kterého by případné připojení Kirkúku k iráckému Kurdistánu ohrozilo práva turkmenských obyvatel města. Navíc, jak mezi Turkmeny, tak Arabů panují obavy z toho, že by přičlenění Kirkúku ekonomicky významně posílilo kurdskou autonomii.

Určitým, alespoň teoretickým vítězstvím pro Kurdy byl článek 58 tzv. Zákona o správě iráckého státu v přechodném období (TAL) z roku 2004, který výslovně požadoval normalizaci situace v Kirkúku i ostatních sporných oblastech. Lidem, kteří byli minulým režimem vyhnáni či byli nuceni emigrovat, má být poskytnuta pomoc během jejich návratu do svých domovů a vymáhání zabaveného majetku. Naopak ti, kteří do těchto regionů

⁷⁰ Yildiz, K. *The Kurds in Iraq. Past, Present and Future*. London, Ann Arbor, MI: Pluto Press, 2007, s. 207 - 208.

přišli nedávno, mají být přesídleni zpět, za což je jim slíbeno finanční odškodnění a nový pozemek. Irácká ústava tento článek převzala (v rámci svého článku 140) a navíc stanovila, že nejpozději do konce roku 2007 se v Kirkúku a dalších sporných územích uskuteční referendum o tom, zda si jejich obyvatelé přejí připojení k autonomnímu Kurdistanu.

Nicméně Kurdští politici argumentují, že sčítání obyvatel a referendum se může uskutečnit až poté, co bude všem přesídleným Kurdům umožněno vrátit se zpět do Kirkúku, stejně jako nově příchozím Arabům bude umožněno vrátit se do svých původních domovů. Tím by pochopitelně značně vzrostly kurdské šance na získání města. Podle sčítání lidu z roku 1957, které je obecně považováno za nejméně zpolitizované a které analyzovalo iráckou populaci podle mateřského jazyka, totiž ve městě Kirkúk žilo 39,8 % Turkmenů, dále 35,1 % Kurdů a až na třetím místě byli Arabové s 23,8 %.⁷¹

V roce 2005 Nečírvan Barzání, předseda kurdské vlády, iráckou veřejnost ujistil, že kurdská kontrola Kirkúku rozhodně nebude znamenat právo na zdejší zásoby ropy, které podle něho budou přinášet prospěch všem Iráčanům.⁷² V tomto duchu se nese i předběžná dohoda z roku 2007, podle níž bude irácká ropa rozdělována úměrně k celkové populaci Iráku. To by znamenalo rozumné kompromisní řešení, které by kurdské vládě umožnilo začlenit Kirkúk pod svou samosprávu a zároveň sunnickým a šiitským Arabům i nadále se podílet na zisku z jejího prodeje.⁷³

Referendum však bylo již několikrát odloženo a dosud (duben 2009) hlasování neproběhlo. Faktem zůstává, že otázka statutu Kirkúku je jedním z nejvýznamnějších předmětů zájmu Iráčanů v poválečném období. Přestože zatím není jasné, čí nároky na město zvítězí, je jasné, že výsledek bude mít podstatný dopad nejen na postavení iráckých Kurdů, ale také na budoucnost Iráku a tím i stabilitu celého regionu.

5. Politika iráckého Kurdistanu

V současné době působí na území iráckého Kurdistanu desítky jak kurdských, tak nekurdských politických uskupení. Již od svého vzniku však mezi jeho obyvateli

⁷¹ Gunter, M. M. *The Kurds Ascending. The Evolving Solution to the Kurdish Problem in Iraq and Turkey*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, s. 46.

⁷² Barzání, N. *Why Kurdistan Insists on Kirkuk*, 16. 8. 2005, <<http://www.krg.org/articles/detail.asp?rnr=95&lngnr=12&anr=5358&smap=>>

⁷³ Gunter, M. M. *The Kurds Ascending. The Evolving Solution to the Kurdish Problem in Iraq and Turkey*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, s. 48.

jednoznačně dominují především dvě z nich – Demokratická strana Kurdistánu a Vlastenecký svaz Kurdistánu. Důvodů, které na konci minulého století vedly k nesmiřitelným postojům mezi oběma stranami, bylo hned několik. Nejenom, že KDP a PUK byly rozděleny geograficky a jazykově, ale vyznávaly také značně odlišné ideologie a jejich vůdcové se netajili vzájemnými osobními antipatiemi. Zatímco KDP v čele se synem jejího zakladatele Masúdem Barzáním nacházela podporu zejména mezi Kurdy žijícími v tradičnějších oblastech v severozápadní části Iráku, kde se mluví dialektem kurmándží, přívrženci Džalála Talabáního pocházeli především ze vzdělanějších rodin z větších měst na iráckém severovýchodě, kde se hovoří dialektem suraní.⁷⁴

I když události, jež se mezi KDP a PUK udály v průběhu 90. let, rozhodně nenasvědčovaly možnosti vytvoření stabilního a prosperujícího Kurdistánu, přičemž se objevily i názory, že „Kurdové nikdy nedokáží vytvořit skutečnou politickou kulturu jako jiné blízkovýchodní národy“⁷⁵, dnes je vše jinak. Již v roce 1998 se představitelé obou hlavních stran usmířili a v roce 2006 došlo navíc ke sjednocení správy kurdské autonomní oblasti. Dnes lze v programech obou stran, které se většinovým zastoupením podílejí na současné kurdské vládě, nalézt velmi podobné cíle s důrazem na tytéž demokratické hodnoty.

5.1 Hlavní kurdské politické strany

5.1.1 Demokratická strana Kurdistánu (KDP)

Přední kurdská politická strana v Iráku nesla původně název Kurdská demokratická strana (*Kurdish Democratic Party*), avšak v roce 1953 byla přejmenována na Demokratickou stranu Kurdistánu (*Kurdistan Democratic Party*) jako znak toho, že jejím cílem nebylo reprezentovat pouze Kurdy, ale všechen lid v iráckém Kurdistánu. Ve své podstatě se jedná o nacionalistickou, tradicionalistickou stranu, která je od svého vzniku až do současnosti vedena rodinou Barzání.

KDP byla založena na schůzi v Bagdádu v roce 1946 Mullou Mustafou Barzáním, jehož přáním bylo vytvořit finančně a politicky nezávislou stranu na Ghází Muhammadovi

⁷⁴ Farouk-Sluglett, M. - Sluglett, P. *Irák od roku 1958. Od revoluce k diktatuře*. Praha: Volvox Globator, 2003, s. 342 - 343.

⁷⁵ Slunečko, V. *Peripetie kurdských snů o vlastním státě*. Mezinárodní politika 2/1997, s. 20.

a tzv. Mahabádské republiky Kurdistánu, což byla autonomní kurdská republika, vyhlášená krátce předtím v Íránu. Procesu ustavování nové strany se účastnily pozůstatky nejméně čtyř různých politických uskupení, zahrnující kurdské komunisty, skupinu požadující svobodu a jednotu Kurdistánu či iráckou větev Demokratické strany íránského Kurdistánu (*Kurdistan Democratic Party of Iran*, KDPI). Mustafa Barzání, pobývající v té době v Sovětském svazu, byl zvolen prezidentem v exilu. Program KDP byl neurčitý, strana mluvila pouze o národních cílech Kurdů a jejich touze žít ve státě podle jejich vlastní volby. Vzhledem k tomu, že straně dominovali tradiční kmenoví vůdci, její program postrádal jakýkoli progresivní, ať už sociální nebo ekonomický charakter. V prvních letech své existence hrála strana pouze méně významnou roli. Postupně se však ve straně začal projevovat spor mezi konzervativnějším a tradičnějším kmenovým křídlem KDP, spojeným s Barzáním, a levicovým, marxistickým křídlem (tzv. KDP politbyrem) vedeným Ibráhímem Ahmadem a jeho zetěm Džalálem Talabáním.

V roce 1964 Barzání podepsal mírovou dohodu s Bagdádem, aniž by informoval KDP politbyro. Obě frakce proti sobě záhy začaly brojit, až se nakonec Barzánímu podařilo KDP politbyro zahnat za íránské hranice. Ahmad s Talabáním se pak načas s Barzáním sjednotili, aby se od sebe opět odtrhli a nakonec znovu kajícně vrátili do KDP. Barzání přitom zůstával ve spojení s Íránem, zatímco Ahmad s Talabáním upevňovali kontakty s baasistickým režimem. Nicméně již v roce 1975 se sjednocená KDP rozpadla do několika frakcí. Následovníky ve vedení Barzáního KDP se stali jeho dva synové – Idris a Masúd. Ti se připojili k někdejšímu spolupracovníkovi svého otce a vytvořili tzv. KDP/Prozatímní velení (*KDP/Provisional Command*), avšak již roku 1979 frakce znovu obnovila starý název KDP. Postupně se tato nová KDP vyvinula v nejsilnější kurdskou stranu v Íráku. Po smrti Idrise Barzáního v roce 1987 se Masúd Barzání stal jediným leaderem KDP. Talabání v roce 1975 založil Vlastenecký svaz Kurdistánu, čímž se vyprofilovali dva hlavní rivalové, soupeřící o moc v iráckém Kurdistánu.⁷⁶

I v současné době zůstává Masúd Barzání nesporným vůdcem KDP, navíc v roce 2005 mu přibyla také funkce prezidenta autonomního Regionu Kurdistán. Dalším významným představitelem strany je Barzáního synovec, Nečirvan Barzání, který byl v letech 1999 a 2006 zvolen předsedou vlády v Arbílu. KDP klade důraz na demokratické hodnoty a sociální spravedlnost, přičemž vyzdvihuje zejména práva jednotlivců a svobodu projevu. V „kurdské otázce“ prosazuje mírové řešení v souladu s mezinárodními pravidly a

⁷⁶ Gunter, M. M. *Historical Dictionary of the Kurds*. Lanham, Maryland, and Oxford: The Scarecrow Press, Inc., 2004, s. 106.

normami skrze politická jednání a diplomacii. Cílem strany je zachování jednoty a integrity Iráku. Dosažení plných práv Kurdů na sebeurčení je podle KDP možné pouze prostřednictvím mírových prostředků v rámci demokratického, pluralitního a federálního Iráku. V otázce vztahů se sousedními státy pak strana vždy zastávala politiku neintervence do jejich vnitřních záležitostí.⁷⁷

5.1.2 Vlastenecký svaz Kurdistánu (PUK)

Jak již bylo zmíněno, Vlastenecký svaz Kurdistánu vznikl v roce 1975 odštěpením od Demokratické strany Kurdistánu. Zpočátku jej tvořily dvě větší skupiny – tzv. Komala, marxistická organizace, která však nijak nesouvisela se stejnojmennou organizací v Íránu, a Socialistické hnutí Kurdistánu (*Socialist Movement of Kurdistan*). PUK sama sebe charakterizovala jako stranu progresivní a socialistickou, zatímco svého rivala Barzáního a jeho KDP kritizovala za kmenový systém a zpátečnictví.⁷⁸

Přestože v roce 1994 došlo k rozdělení vlády Kurdistánu mezi KDP a PUK, obě strany nadále pokračovaly v budování demokratické společnosti. Z Kurdistánu se tak stal první a jediný region v Iráku, jehož obyvatelé mohli „užívat plodů demokracie, svobody projevu a ochrany základních lidských práv“. Ve snaze o modernizaci a demokratizaci společnosti PUK zdůrazňovala neomezený přístup k médiím. V oblasti pod její správou vycházelo 30 novin a časopisů a vysílalo 8 televizních a bezpočet rozhlasových stanic, provozovaných různými politickými a kulturními sdruženími. PUK se dále výrazně zasazovala o práva žen, kterým bylo postupně umožněno mimo jiné dědit majetek, zažádat o rozvod či jim byly zajištěny rovné pracovní příležitosti.⁷⁹

Vůdcem strany je od jejího vzniku až dosud Džalál Talabání, současný irácký prezident. Podle svého programu PUK usiluje o právo Kurdů na sebeurčení v rámci sjednoceného, demokratického Iráku. Strana hájí takové urovnání „kurdského problému“, které je založeno na principech demokracie, lidských právech a uznání národní a kulturní identity. Dále usiluje o občanskou společnost s demokratickými institucemi, podporuje svobodné a otevřené volby, svobodu projevu a tisku stejně jako dalších základních lidských práv, včetně rovnosti pohlaví. PUK se dnes řadí mezi sociálně demokratická

⁷⁷ General Information about KDP, <<http://www.kdp.se/?do=what>>

⁷⁸ Gunter, M. M. *Historical Dictionary of the Kurds*. Lanham, Maryland, and Oxford: The Scarecrow Press, Inc., 2004, s. 163.

⁷⁹ About the PUK, Current Role, <<http://www.puk.org/web/htm/about/role.html>>

uskupení a v ekonomické oblasti věří v nutnost propojení sil volného trhu a vládní politiky. Strana hájí práva všech etnických a náboženských menšin v Iráku.⁸⁰ Podobně jako KDP bojuje za zajištění míru, založeného na principech mezinárodního práva, dobrých sousedských vztazích a nevměšování se do vnitřních záležitostí.⁸¹

5.2 Regionální vláda Kurdistánu (KRG)

Kurdská samosprávná vláda vznikla v roce 1992, kdy začala spravovat de facto autonomní Kurdistán v severním Iráku. Volby uskutečněné krátce předtím však skončily patem pro obě hlavní strany, a tak se KDP i PUK dohodly, že si křesla v parlamentu rozdělí stejným dílem a navíc rezignují na volbu prezidenta kurdské autonomie. Parlament se poprvé sešel 4. června 1992 v Arbílu a přesně o měsíc později byla vytvořena také kurdská vláda v čele s premiérem Fuadem Masumem. Od svého založení však KRG musela čelit negativním postojům ze strany okolních států, které – z logických důvodů – odmítaly uznat jakýkoli koncept kurdské samosprávy. Kromě toho byl nový orgán sužován obrovskými ekonomickými problémy a s častým ochromením rozhodování v důsledku rovnocenného rozložení moci. K celkové situaci nepřispíval ani fakt, že oba hlavní vůdcové, Barzání a Talabání, se rozhodli neúčastnit se na vládě. Následovala nepravidelná, zato krvavá občanská válka, která si vyžádala více než 3000 životů a způsobila nesmírné škody. Mimoto měla zásadní dopad i na samotnou existenci vlády – boje totiž nakonec vedly k vytvoření dvou vlád: vlády pod patronací KDP se sídlem v Arbílu a vlády vedené PUK v Sulajmáníje (viz příloha č. 5).⁸²

V září 1998 bylo sice za přispění USA mezi oběma stranami uzavřeno příměří, avšak kurdské de facto autonomní území zůstalo ještě následujících osm let rozděleno. Zatímco pod správu KDP spadaly zhruba dvě třetiny území iráckého Kurdistánu s počtem okolo 2,2 milionů lidí, PUK ovládala zbývající území s 1,2 miliony obyvatel. V tomto období se ekonomická situace v Kurdistánu rychle zlepšovala, jako velmi výnosný se mimo jiné ukázal být obchod s Tureckem. Nutno říct, že většina Kurdů se nacházela (a dosud nachází) v lepší situaci než Iráčané pod centrální vládou. Na konci 90. let ekonomika iráckého Kurdistánu dokonce překonala ekonomiku ve zbývající části Iráku, a

⁸⁰ About the PUK, Program, <<http://www.puk.org/web/htm/about/role.html>>

⁸¹ About the PUK, Aims and Objectives, <<http://www.puk.org/web/htm/about.html>>

⁸² Gunter, M. M. *Historical Dictionary of the Kurds*. Lanham, Maryland, and Oxford: The Scarecrow Press, Inc., 2004, s. 114 - 115.

to především díky prostředků z OFFP. Již před invazí USA do země měli obyvatelé autonomního Kurdistanu zaručeny takové svobody, o kterých si ostatní Iráčané mohli nechat jenom zdát. Bylo povoleno například vydávání tiskovin či vysílání televizních a rozhlasových stanic, zastupujících široké spektrum názorů, stejně tak nevadila ani kritika obou kurdských vlád.⁸³

Především snaha o efektivnější a soudržnější správu kurdské autonomní oblasti přiměla v lednu 2006 zástupce KDP i PUK k podepsání tzv. Dohody o sjednocení Regionální vlády Kurdistanu (*Kurdistan Regional Government Unification Agreement*)⁸⁴. V dokumentu se Barzání s Talabáním shodují, že právě v době, kdy mělo být rozhodnuto o budoucnosti Kurdistanu, je více než jindy potřeba spojit energii a schopnosti všech jeho obyvatel. Jako hlavní cíle si vytyčili „zabezpečit a zaručit historické úspěchy svého lidu a uskutečnění svých plných a legitimních práv předložením a realizováním trvalé ústavy, zakládající skutečně federální a demokratický Irák; navrácení Kirkúku, Khanaqinu, Sinjaru, Makhmouru a dalších arabizovaných oblastí Regionu Kurdistan, a rozvíjení a růst demokratické zkušenosti v Regionu Kurdistan s dalším upevňováním stability a svobody skrze trvalé sjednocení Regionální vlády Kurdistanu.“ Poté následoval výčet konkrétních opatření, která měla být k dosažení těchto cílů učiněna. Dohoda například ustavila novou funkci viceprezidenta regionu, kterým se měl stát zástupce PUK, nebo došlo k rozdělení konkrétních ministerských postů mezi kurdské strany. V závěru pak KDP a PUK společně oznámili, že oficiálně představí Džalála Talabáního jako svého kandidáta na nejvyšší post v irácké federální vládě.

Tento krok byl především projevem realistického smýšlení obou kurdských politiků. Hlavním cílem sjednocení bylo totiž zvětšit vyjednávací sílu Kurdů, která jim měla pomoci efektivněji prosazovat decentralizaci a federalismus, zlepšovat infrastrukturu i celkový růst Kurdistanu a propagovat Kurdistan na mezinárodní úrovni. Kurdům se tak například podařilo odolat tlaku centrální vlády a koaličních sil rozpustit pešmergy.⁸⁵

Čtyři měsíce od podepsání dohody, v květnu 2006, převzala úřad současná vláda, vedená ministerským předsedou Nečirvanem Barzáním⁸⁶. Vládní koalici tvoří několik politických stran, které zastupují zájmy různých skupin žijících v autonomním Regionu Kurdistan. Kromě KDP a PUK jsou mezi nimi Dělnická strana Kurdistanu (*Kurdistan*

⁸³ Gunter, M. M. *Historical Dictionary of the Kurds*. Lanham, Maryland, and Oxford: The Scarecrow Press, Inc., 2004, s. xxix, 116.

⁸⁴ *Kurdistan Regional Government Unification Agreement*, 21. 1. 2006, <<http://www.krg.org/articles/detail.asp?nr=24&lngnr=12&anr=8891&smap=>>

⁸⁵ Yildiz, K. *The Kurds in Iraq. Past, Present and Future*. London, Ann Arbor, MI: Pluto Press, 2007, s. 211.

⁸⁶ Nečirvan Barzání je synovcem Masúda Barzáního a dosud byl předsedou autonomní vlády v Arbílu.

Toilers Party), Socialisticko-demokratická strana Kurdistánu (*Kurdistan Socialist Democratic Party*), Islámská unie Kurdistánu (*Kurdistan Islamic Union*), Komunistická strana Kurdistánu (*Kurdistan Communist Party*), Islámská skupina (*Islamic Group*) a Strana turkmenského bratrstva (*Turkman Brotherhood Party*). Členy vlády jsou kromě sunnitských Kurdů i Chaldejec, Asyřan, jezíd, šíitský Kurd a Turkmen. Koalice je tvořena 27 ministerstvy a 9 ministry bez portfeje.⁸⁷

Heslem kurdské vlády je „Slibná budoucnost pro všechny“. V otázce vztahů s federálním Irákem chce KRG co nejvíce usilovat o předložení demokratického federálního systému v Iráku, založeného na dohodě a uznání všech národností a náboženství. Z tohoto důvodu podporuje v politickém procesu demokratický konsenzus. Jako hlavní v této oblasti si regionální vláda stanovila tyto cíle⁸⁸:

- získat Kirkúk a další území poklidně skrze demokratický proces a na základě zákona
- podporovat zakládání dalších federálních regionů v Iráku
- realizovat ústavní články, podle nichž je kurdština druhým oficiálním jazykem v Iráku
- provést opatření daná ústavou týkající se iráckého rozpočtu
- zorganizovat úřady KRG v zahraničí v rámci irácké ústavy
- bojovat proti terorismu a násilí v jakékoli podobě
- spolupracovat za účelem dosažení míru a stability
- pracovat na přestavbě a rozvoji Iráku

Nicméně ani nová sjednocená vláda se neobešla bez určitých nedostatků, či dokonce problémů. Současný kabinet má pouze tři ženy, postrádá novou krev a zahrnuje několik ministrů obviněných z korupce. Kurdové si stěžují na nedostatek služeb a transparentnosti, požadují více práv pro ženy a mladé lidi a samozřejmě kritizují trvající korupci. Několik ministerstev by mělo zlepšit svou efektivnost. I přes tyto pokračující problémy je však rychlost, s jakou KRG přijímá nová opatření, povzbudivá, a to zejména ve srovnání se zbytkem Iráku, potažmo většinou zemí Blízkého východu.⁸⁹

Irácký Kurdistán se nevyznačuje jenom ekonomickou prosperitou, ale také relativním klidem. Na jeho území nejsou rozmístěny žádné americké jednotky. Jak

⁸⁷ About the Kurdistan Regional Government, 7. 5. 2006, <<http://www.krg.org/articles/detail.asp?anr=48&lngnr=12&nr=93&smap=04020000>>

⁸⁸ About the Kurdistan Regional Government, 7. 5. 2006, <<http://www.krg.org/articles/detail.asp?anr=48&lngnr=12&nr=93&smap=04020000>>

⁸⁹ Gunter, M. M. *The Kurds Ascending. The Evolving Solution to the Kurdish Problem in Iraq and Turkey*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, s. 56 - 57.

prohlásil britský poslanec Tobias Ellwood po své návštěvě Kurdistanu v dubnu 2009: „Kurdové využili desetiletí stability a ustavili demokratické právo, postavili silnice, letiště a obchodní zóny, v krátké době se počítá dokonce s otevřením burzy. ... I když má Kurdistan svůj vlastní jazyk, kulturu a nyní parlament, chce i nadále zůstat součástí Iráku. Pokud však s Bagdádem nebudou rozvíjeny lepší vztahy, tato loajalita bude pravděpodobně podrobena těžké zkoušce.“⁹⁰

V současnosti mají iráčtí Kurdové nejen nejsilnější regionální vládu od vzniku Iráku po první světové válce, ale významnou roli hrají také v irácké vládě v Bagdádu, v níž zastávají vůbec poprvé v historii funkci prezidenta (Džalál Talabání), dále náměstka předsedy vlády (Barham Sálíh), ministra zahraničních věcí (Hošjar Zebarí) a šest dalších vládních postů. Tato situace je v naprostém kontrastu s tou, která existovala před událostmi v letech 1991 a 2003, kdy bylo s Kurdy zacházeno jako s druhořadými obyvateli, ne-li ještě hůř.⁹¹

6. Vztahy iráckého Kurdistanu a Turecka

Kurdská autonomie a rozvoj federalismu v Iráku pochopitelně poutá velkou pozornost jeho sousedních států – Íránu, Sýrie a Turecka, v nichž se také nachází poměrně značná kurdská populace. V podstatě všechny tyto státy spojuje podobný způsob, jakým zde bylo s Kurdy zacházeno. Ve všech částech kurdského regionu vlády uplatňovaly stejné taktiky kontroly a podmaňování si kurdské populace, podobně Kurdům odpíraly autonomii a kulturní práva a zajišťovaly jejich ekonomické opomíjení. V některých případech se „mateřské“ státy tajně domlouvaly na společných strategiích, jak se s „kurdským problémem“ vypořádat, nebo využívaly politických a kulturních rozdílů mezi Kurdy ve svůj prospěch.

Je tedy zřejmé, že případný vznik nezávislého kurdského státu by pro ně měl vážný dopad, neboť by mohl vést k povstání a z toho plynoucí nestabilitě i na jejich územích s kurdskou většinou. Proto všechny zmíněné státy podporují silnou centrální vládu v Iráku, která jako jediná je schopná dosáhnout politické i ekonomické stability. To ovšem

⁹⁰ Ellwood, T. *Kurdistan - The other side of Iraq*, 21. 4. 2009, <http://www.conservatives.com/News/Blogs/Kurdistan_-_The_other_side_of_Iraq.aspx>

⁹¹ Gunter, M. M. *The Kurds Ascending. The Evolving Solution to the Kurdish Problem in Iraq and Turkey*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, s. 39.

neznamená, že by tyto státy neudržovaly vůbec žádný kontakt s iráckým Kurdistanem, ba naopak – především obchodní styky s autonomní oblastí jsou nejen fakticky nevyhnutelné, ale také velmi lukrativní. Ze zmíněných států se přitom jednoznačně nejvíce – a to jak politicky, tak ekonomicky – angažuje v regionu Turecko.

Turecko je pro irácké Kurdy problematickým soused. Samo se totiž potýká s „problémem“ svých vlastních Kurdů, kteří zde tvoří přibližně 20 % obyvatelstva, což je zhruba 15 milionů lidí. Současná pozice těchto Kurdů je ale podstatně obtížnější než je postavení jejich soukmenovců v Iráku. Turecká vláda totiž soustavně popírá existenci jakékoli odlišné etnické skupiny ve svém státě, takže Kurdové si o možnosti svobodného politického vyjadřování či dokonce o uznání autonomie mohou nechat jenom zdát. Na tom se do dnešní doby změnilo jenom velmi málo.⁹² Z tohoto důvodu Ankara neustále bedlivě sleduje vývoj v iráckém Kurdistanu, obávajíc se, že kurdské aktivity v Iráku by se mohly postupně rozšířit i do jihovýchodního Turecka.

Ještě z jednoho důvodu Turecko upírá zrak k iráckému Kurdistanu. Jeho území totiž pro své základny využívá Strana kurdských pracujících (PKK), která v roce 1984 zahájila ozbrojený, většinou teroristický boj proti turecké vládě. Strana je známá svými maximalistickými požadavky, kterými jsou zejména vytvoření federálního turecko-kurdského státu a uznání PKK jako jediného zástupce kurdského národa. Boje s kurdskými separatisty se však již dávno neomezují pouze na území turecké jihovýchodní Anatólie, nýbrž od 90. let probíhají také v severním Iráku, kam Turecko uskutečnilo již několik vpádů ve snaze najít vzbouřence z PKK.⁹³ Odhaduje se, že v severním Iráku, poblíž hranic s Tureckem, působí přes 3000 aktivních příslušníků této strany, zatímco v Turecku je jich okolo 1000.⁹⁴ I přes zatčení vůdce PKK, Abdullaha Özalana, v roce 1999 a jeho následné výzvě k příměří, guerilly PKK zůstávají aktivní jak v Turecku, tak v iráckém Kurdistanu. Turecko, Spojené státy i Evropská unie stranu uvádějí na seznamu teroristických organizací a v roce 2006 byla její činnost zakázána také v Iráku.

Vztahy Turecka a iráckých Kurdů v průběhu 90. let byly poměrně složité. Například v roce 1992, ve snaze neznepřátelit si Turecko, pomohli pešmergové z KDP i PUK tureckému vojsku ve společné akci proti PKK. V letech 1995 a 1997 následovaly další turecké útoky proti kurdským separatistům a opět byly podpořeny iráckými Kurdy

⁹² V roce 1991 například došlo k určitým jazykovým ústupkům a v roce 2009 byl v Turecku spuštěn první televizní kanál s nepřetržitým vysíláním v kurdštině.

⁹³ Slunečko, V. *Peripetie kurdských snů o vlastním státě*. Mezinárodní politika 1/1997, s. 17 - 18.

⁹⁴ Kubálek, P. *Turecko invazi do Iráku odkládá*, 14. 6. 2007, <<http://www.kurdove.ecn.cz/zpravodajstvi.shtml?x=2011588>>

(zejména KDP). Ovšem na druhé straně, když v roce 1991 požádal Džalál Talabání tureckého prezidenta Turguta Özala o pomoc pro statisíce kurdských uprchlíků, odmítl. Západní státy tento krok sice odsoudily, nicméně velmi nedůrazně a bez dlouhotrvajícího účinku. Bylo jim jasné, že zneprátelit si Turecko – sekulární muslimskou demokracii na Blízkém východě, kandidáta na členství v EU a člena NATO – by pro ně bylo kontraproduktivní. Státy myslely především na nutnost zachovat si možnost využívat tureckých leteckých základen silami NATO. Bez ochoty Turecka poskytnout spojeneckým jednotkám své základny by například kontrola bezletové zóny byla nemožná.⁹⁵

Turecko hrálo klíčovou roli také v diskuzích o případné intervenci USA do Iráku. Washington si pro chystaný zásah opět potřeboval zajistit přístup na turecké vojenské základny, jakož i povolení k využití tureckého území obecně. Nicméně turecká vláda se k americkým plánům vůči Iráku stavěla velmi zdrženlivě, neboť se oprávněně obávala, že by takový krok vedl k narušení územní celistvosti a státní jednoty Iráku. Tehdy totiž Američané v zájmu zredukování irácké moci uvažovali o možnosti rozčlenění země vytvořením nezávislého kurdského státu v severním Iráku. To by pro sousední Turecko, které samo musí čelit separatistickým náladám svých vlastních Kurdů, mohlo mít fatální dopad. Proto měla turecká vláda naopak zájem na posílení Iráku a před invazí prosazovala jak zrušení mezinárodních sankcí vůči Iráku, tak rozšíření irácké svrchovanosti nad severními oblastmi.⁹⁶

Také k politické situaci v iráckém Kurdistánu zaujaly oba státy naprosto opačný postoj. Zatímco snahou USA bylo v 90. letech sjednocení obou zneprátelěných kurdských stran, politika Turecka se zakládala na známém „rozděl a panuj“: pouze bojovníkům KDP poskytovala Ankara zbraně, střelivo a materiální podporu. Mnohem důležitější než tyto rozpory byl ale fakt, že ani jeden stát nechtěl přijít o silného partnera. Proto všem akcím USA vůči Saddámovi předcházely konzultace s tureckou vládou. Jako možné kompromisní řešení tehdy padl návrh na vytvoření kurdsko-turkmenské federace v severním Iráku s tím, že její bezpečnost by byla zaručena Tureckem. Turecko proto předpokládalo, že zastoupení protureckých Turkmenů a Kurdů v koncipované federaci bude 50:50, přestože Turkmenů je v této oblasti asi pětkrát méně než Kurdů.⁹⁷

Z výše zmíněného vyplývá, že pro Ankaru hraje velmi důležitou roli to, zda irácká vláda bude schopná důsledné kontroly svých severních hranic, čímž by zamezila vpádům

⁹⁵ *Válka a humanitární akce: Irák a Balkán*. UNHCR, <http://www.unhcr.cz/dokumenty/state2000_09.pdf>

⁹⁶ Souleimanov, E. *Spojené státy, Turecko a osud Iráku*. *Mezinárodní politika* 4/2002, s. 14.

⁹⁷ Souleimanov, E. *Spojené státy, Turecko a osud Iráku*. *Mezinárodní politika* 4/2002, s. 15.

jednotek PKK na turecké území. Těm navíc podle turecké vlády dodávají zbraně právě severoiráčtí kurdští představitelé. Po ustavení federalismu a vytvoření nové vlády Ankara po irácké vládě požadovala, aby autonomie jednotlivých regionů byla co nejmenší. Především v otázkách zahraniční politiky a ropy by iráckému Kurdistanu měl být udělen pouze velmi omezený prostor pro nezávislé rozhodování. Turecko opakovaně prohlásilo, že nebude tolerovat kurdskou nezávislost v Iráku, neboť takový stav by vedl nejen k dezintegraci země, ale i k destabilizaci celého regionu. Na druhé straně si turecká vláda plně uvědomuje, že jakákoli vojenská intervence do Iráku s cílem zabránit Kurdům v získání nezávislosti by byla vystavena tvrdé kritice EU, což si Turecko coby kandidátská země nemůže dovolit.⁹⁸

Turecko si je také vědomo, že jeho ekonomika může nejvíce prosperovat tehdy, pokud bude Irák stabilní. Důkazem toho je hospodářská blokáda uvalená na Irák mezinárodním společenstvím v roce 1991, která Turecko stála více než 40 miliard amerických dolarů.⁹⁹ Právě díky své stabilitě a relativně dobré bezpečnostní situaci přitahuje irácký Kurdistan mnoho tureckých firem, které se angažují v takových významných projektech, jakým je například stavba mezinárodních letišť ve městech Arbíl a Sulajmánija. Podle některých názorů by turecko-kurdistánské ekonomické vztahy měly být rozvíjeny především ze dvou hlavních důvodů. Na jedné straně by takové vztahy přispěly ke zmírnění ekonomicky nepříznivé situace v jihovýchodním Turecku a tím snížily podporu tureckých Kurdů radikálním kurdským skupinám, jako je PKK, na straně druhé by pomohly oba aktéry navzájem provázat.¹⁰⁰

Obrovský potenciál pro rozvoj iráckého Kurdistanu spolu s kurdskou potřebou nalézt pro své obchody společníka názorně dokazují nutnost přátelských vztahů mezi oběma stranami. Objem ročního obchodu mezi Tureckem a iráckým Kurdistanem se v červnu 2007 odhadoval na 5 miliard dolarů.¹⁰¹ Turecká vláda má navíc velký zájem na bezproblémovém tranzitu ropy z iráckého Kurdistanu do svého středomořského terminálu Ceyhan.

V posledních letech zaměstnávají pozornost Turecka zejména diskuze ohledně iráckého města Kirkúk. Tento zájem zdůvodňuje tím, že se snaží chránit pozici turecky

⁹⁸ Yildiz, K. *The Kurds in Iraq. Past, Present and Future*. London, Ann Arbor, MI: Pluto Press, 2007, s. 142 - 144.

⁹⁹ Souleimanov, E. *Spojené státy, Turecko a osud Iráku*. Mezinárodní politika 4/2002, s. 14.

¹⁰⁰ Gunter, M. M. *The Kurds Ascending. The Evolving Solution to the Kurdish Problem in Iraq and Turkey*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, s. 42.

¹⁰¹ Kubálek, P. *Udeří Turecko na irácký Kurdistan?* 6. 6. 2007, <<http://www.kurdove.ecn.cz/zpravodajstvi.shtml?x=2009848>>

mluvící turkmenské menšiny v Iráku, která společně s Kurdy vznesla na ropné město nárok. Turecko se ostře postavilo proti možnosti kurdské kontroly Kirkúku. To by totiž nevedlo pouze ke zvýšení stability a prosperity kurdského regionu, ale také k výraznému posílení snah Kurdů o nezávislý stát. Turecku je jasné, že existence nezávislého iráckého Kurdistanu by mohla výrazně pomoci tureckým Kurdům v realizaci jejich vlastní touhy po autonomii.

7. Nezávislý irácký Kurdistan?

Kurdové mají velké štěstí, že se jejich region nachází v oblasti, která je nejen bohatá na ropná naleziště, ale jsou v ní také velmi dobré podmínky pro rozvoj zemědělství. Když k ekonomické soběstačnosti připočítáme ještě jednotnou a stabilní vládu a v neposlední řadě také schopnou vojenskou sílu, vychází nám z toho vážný aspirant na vytvoření nezávislého státu. Tuto možnost navíc podporuje výsledek referenda uspořádaného během voleb v lednu 2005, v němž se více než 90 % Kurdů vyslovilo pro nezávislý Kurdistan. Jenomže, i když Kurdové de facto směřují k vytvoření vlastního státu, oficiálně to zatím žádný kurdský představitel nedeklaroval.

Nicméně jak v Iráku, tak v jiných státech vznikají různá sdružení volající po nezávislém Kurdistanu a čas od času proběhne v některém z větších kurdských měst poklidná demonstrace za nezávislost. Například v únoru 2004 se město Sulajmánija, jedno z hlavních kurdských center v Iráku, stalo svědkem demonstrace za referendum o budoucnosti regionu. Pochodu se zúčastnilo asi 10 tisíc lidí, převážně studentů a učitelů, přičemž někteří z demonstrantů se otevřeně vyjadřovali za nezávislost iráckého Kurdistanu.¹⁰² V červenci téhož roku a ve stejném městě proběhla demonstrace, která již přímo požadovala nezávislost a také připojení Kirkúku k regionu. Je však nutno dodat, že se jednalo o shromáždění zhruba jen 500 osob, převážně z intelektuálních kruhů, navíc vládnoucí politická síla ve městě – Vlastenecký svaz Kurdistanu – se k demonstraci odmítl vyjádřit.¹⁰³ Faktem je, že léta kvazi-nezávislosti zvýšila zejména u mladších generací

¹⁰² Kubálek, P. *Demonstrace žádala referendum v iráckém Kurdistanu*, 16. 2. 2004, <<http://www.kurdove.ecn.cz/zpravodajstvi.shtml?x=165035>>

¹⁰³ Kubálek, P. *Kurdští intelektuálové demonstrovali za nezávislost*, 27. 7. 2004, <<http://www.kurdove.ecn.cz/zpravodajstvi.shtml?x=192114>>

aspirace na úplnou autonomii, přičemž někteří z nich hodnotí nový federální systém jako krok zpátky směrem k posílení irácké vlády.¹⁰⁴

V roce 2004 vznikla iniciativa s názvem Hnutí za referendum pro Kurdistan (*Kurdistan Referendum Movement*) požadující lidové hlasování o budoucnosti iráckého Kurdistanu a o případné možnosti jeho odtržení od většiny Iráku. Členové hnutí sami sebe charakterizují jako „mírové, nenásilné, demokratické hnutí lidí Kurdistanu za sebeurčení“.¹⁰⁵ V lednu 2005 dokonce jeho zástupci předali Organizaci spojených národů petici se svými požadavky, pod níž se podepsalo téměř jeden a tři čtvrtě milionu iráckých Kurdů. V úvodu petice bylo vyjádřeno přesvědčení, že nynější kurdská území v Iráku byla k tomuto státu po první světové válce přičleněna protiprávně i proti vůli jejich obyvatel.¹⁰⁶ Během iráckých voleb o měsíc později se členům hnutí podařilo poblíž hlasovacích místností v iráckém Kurdistanu umístit vlastní urny, kde kurdští voliči poté, co se zúčastnili parlamentních a oblastních voleb, mohli ještě odpovědět na otázku, zda jsou pro nezávislý Kurdistan. Výsledky ankety ukázaly, že naprostá většina dotazovaných – zhruba 95 % – by byla pro osamostatnění Kurdistanu.¹⁰⁷

Přese všechny tyto snahy faktem zůstává, že představitelé hlavních kurdských stran v Iráku se od otevřeného požadavku nezávislosti distancují a jejich oficiální linií i nadále zůstává setrvání ve stávajícím státním svazku. To kromě sousedních států vítají především USA, které se jednoznačně postavily proti myšlence nezávislého Kurdistanu, a to nejen kvůli postoji svého spojence – Turecka, ale také z obavy, že by kurdská nezávislost mohla vést k destabilizaci celého blízkovýchodního regionu.

Kurdští představitelé jsou si vědomi, že bez souhlasu USA, Turecka a dalších zainteresovaných států regionu by se nezávislý irácký Kurdistan jen těžko udržel při životě. Proto by teď Kurdové měli všechno svoje úsilí vložit zejména do snahy vytvořit funkční demokratický, federální Irák. A pokud se dosažení takového cíle ukáže jako nemožné, pak teprve bude snaha iráckých Kurdů o nezávislost vnímána jako oprávněná. To by pro ně ovšem znamenalo dát okolním státům záruku, že nezávislý irácký Kurdistan

¹⁰⁴ Yildiz, K. *The Kurds in Iraq. The Past, Present and Future*. London, Ann Arbor, MI: Pluto Press, 2007, s. 147.

¹⁰⁵ Kurdistan Referendum Movement, <http://www.kurdistanreferendum.org/aboutus/index.html>

¹⁰⁶ Kubálek, P. *Hnutí za referendum doručilo petici do OSN*, 10. 1. 2005, <<http://www.kurdove.ecn.cz/zpravodajstvi.shtml?x=217461>>

¹⁰⁷ Costel, S. J. *Surging out of Iraq?* New York: Nova Science Publishers, Inc., 2008, s. 165.

nebude podněcovat jejich Kurdy ke vzpouře a také nutnost kompromisního řešení v otázce Kirkúku.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Gunter, M. M. *The Kurds Ascending. The Evolving Solution to the Kurdish Problem in Iraq and Turkey*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, s. 31 - 32.

Závěr

Irácký stát tvoří tři geopolitické oblasti s odlišnou politickou kulturou: šíitský jih, sunnitský střed a kurdský sever. Mezi jednotlivými subsystemy vládlo dlouholeté napětí, které se vyostřilo po americké invazi do Iráku. Dokonce i v autonomním Regionu Kurdistán, který je stále považován za nejbezpečnější část Iráku, došlo k několika sebevražedným útokům, z většiny připisovaným arabským islamistickým organizacím. Již v prvních měsících po svržení režimu Saddáma Husajna bylo jasné, že přesvědčit irácké obyvatelstvo ke spolupráci na vytváření nového systému, bude velmi obtížné, zvláště když mnoho Iráčanů nevěří v jeho úspěšnost a příslušníci sunnitských Arabů kvůli tomu dokonce bojkotovali parlamentní volby. Na jedné straně se irácká vláda snaží jednotlivé segmenty vtáhnout do politického procesu, na druhé se často stává svědkem pokusů tyto snahy rozvrátit. Je ovšem třeba si uvědomit, že budování jakéhokoli státu je dlouhodobou záležitostí a vyžaduje jistou míru důvěry jeho obyvatel.

Určitého pokroku v nahlížení procesu obnovy Iráku bylo dosaženo při posledních parlamentních volbách, které se konaly v prosinci 2005. Jejich cílem bylo vytvoření vlády národní jednoty, na níž by se podílely všechny skupiny obyvatel. Už jenom sám fakt, že se voleb zúčastnilo 70 % Iráčanů, svědčí o tom, že většina obyvatel země má zájem na budování a vzniku nového politického systému. Je však zřejmé, že v tak etnicky a nábožensky smíšené zemi není možné systém založit na většinovém principu vlády. Proto bylo nutné nalézt jiný model demokracie, a to takový, který by respektoval zájmy všech segmentů a který by zároveň relativně trvalým menšinám zaručil vyšší úroveň ochrany skrze jejich vlastní účast. Jako nejschůdnější řešení se v tomto případě jeví určitá forma konsociační demokracie.

K vytvoření tohoto modelu přispívá proporční volební systém i federativní uspořádání země, pro které položila základ nynější ústava. Takový model ale také předpokládá, že zájmy jednotlivých skupin obyvatelstva nejsou nepřekonatelné a že jejich zástupci budou ochotni v zásadních otázkách přistoupit na kompromis. Nicméně již diskuze, které se rozproudily při utváření ústavy, ukázaly, že Iráčané jsou v klíčových otázkách velmi nejednotní. Překážkou na cestě k soudržnosti státu je také fakt, že Irák postrádá demokratickou tradici a irácká identita je velmi slabá¹⁰⁹, překrytá identitami

¹⁰⁹ Jak prohlásil Peter W. Galbright: „Základním problémem Iráku je absence Iráčanů.“ in Gunter, M. M. *The Kurds Ascending. The Evolving Solution to the Kurdish Problem in Iraq and Turkey*. New York: Palgrave Macmillan, 2008. s 15.

etnickými či náboženskými. Velký problém nepředstavují jen náboženské konflikty, ale i nerovnoměrné rozložení přírodního bohatství. Právě ropa je zřejmě to jediné, co jednotlivé segmenty považují za společnou věc. Sunničtí Arabové, obývající oblasti nepřiliš bohaté na ropná naleziště, proto z velké části hlasovali proti přijetí ústavy. Měli obavy, že by její aplikace vedla k rozdělení Iráku, čímž by ztratili přístup k této cenné surovině.

Nicméně, jak se ukázalo již na konci 20. století, demokracie v Iráku není nemožná. Důkazem toho jsou Kurdové, kteří po letech útlaku ze strany iráckých režimů dokázali na severu země vytvořit demokratickou správu, která přetrvala i bez většího přispění mezinárodního společenství. Navzdory různým nesnázím a omezením včetně s nedůvěrou nahlížejících sousedních zemí a dvojího embarga, byly všechny veřejné služby v iráckém Kurdistanu řádně zajišťovány a základní lidské svobody respektovány. Po pádu Saddámovy režimu v roce 2003 pro ně začala nová kapitola politického a územního vývoje. Kurdové v tomto období dosáhli několika významných úspěchů směrem k zajištění svých práv a rovnocenného postavení v rámci iráckého politického systému. Současnou relativně poklidnou situaci v regionu lze vysvětlit jak existencí silného kurdistánského zřízení, tak několikaletou tradicí občanské společnosti. Irácký Kurdistan může sloužit jako funkční model nejen pro Irák, ale také pro ostatní státy Blízkého východu, a to zejména co se týká dodržování lidských práv, včetně práv žen a svobody slova.

Vytvoření nezávislého, demokratického a stabilního státu je však pro irácké Kurdy stále vzdáleným snem. Určitým krokem vstříc této myšlence bylo sjednocení dvou hlavních kurdských stran a ustavení společné vlády v roce 2006. Kromě zvyšování její důvěryhodnosti budou Kurdové podle dohody o sjednocení usilovat o zaručení dosavadních úspěchů kurdského lidu v iráckém Kurdistanu stejně jako o rozvíjení a kultivování demokratické zkušenosti a další upevňování stability a svobody.¹¹⁰ Kurdové zatím vždy odhodlaně podporovali proces demokratizace v Iráku, aktivně se účastnili všech voleb a stali se názornou ukázkou toho, že i ve velmi nestálém a rychle se měnícím prostředí je možné vybudovat oázu stability. Důležité pro kurdistánskou vládu tedy bude nadále pokračovat v započaté cestě a – nejen kurdskému lidu – prokazovat otevřenost, transparentnost a zodpovědnost. Aby irácký Kurdistan prosperoval i nadále, bude zejména potřeba vybudovat infrastrukturu a posílit jeho ekonomiku.

Kurdští představitelé v současnosti plně podporují model federálního uspořádání se zbývajícím Irákem – uspořádání, které kombinuje výhody samosprávy s výhodami

¹¹⁰ *Kurdistan Regional Government Unification Agreement*, 21. 1. 2006, <<http://www.krg.org/articles/detail.asp?rnr=24&lngnr=12&anr=8891&smap=>>

plynoucími ze setrvání v rámci větší ekonomiky a společnosti. Zcela reálně si uvědomují, že mezinárodní společenství, vzhledem k současné situaci na Blízkém východě, v nejbližší době nepřipustí vznik kurdské nezávislosti. Zejména sousední Turecko, Írán a Sýrie se obávají, že vznik nezávislého iráckého Kurdistanu by přiměl jejich vlastní kurdské obyvatelstvo ke vzpouře proti vládě, což by v konečném důsledku mohlo vést až k destabilizaci celého regionu. Koneckonců, stejná obava vedla i USA k rozhodnutí podporovat federální strukturu, která Kurdy udrží uvnitř Iráku. Pokud by tedy někdy v budoucnu chtěli Kurdové dosáhnout úplné nezávislosti, museli by nejdříve zmíněné státy přesvědčit, že právě nezávislý Kurdistan je cestou k větší stabilitě a bezpečnosti na Blízkém východě.

Otázkou tedy zůstává, jak moc se situace změní po odchodu amerických vojáků z Iráku, který je naplánován do konce roku 2011. Zajímavé řešení nastalé situace nabízí například Richard Holbrooke, bývalý americký velvyslanec při OSN, podle něhož by měl být kladen důraz zejména na rozvíjení dobrých vztahů mezi iráckým Kurdistanem a Tureckem. „Navzdory svým dějinám se Turecko a irácký Kurdistan potřebují. Kurdistan by se mohl stát nárazníkovou zónou mezi Tureckem a chaosem na jihu, zatímco Turecko by se mohlo stát ochráncem Kurdistanu.“¹¹¹ K tomu sice již teď přispívají dobré hospodářské vztahy mezi oběma stranami, nicméně téměř nepřekonatelnou překážkou se zdá být zatím stále nevyřešený status sporného města Kirkúk, který má pro Kurdy nejen ekonomický, ale i emocionální význam a bez jehož začlenění by – podle jejich názoru – nebyl autonomní Kurdistan úplný.

¹¹¹ Holbrooke, R. *Jak se vyhnout válce Kurdů s Turky*. Hospodářské noviny, 14. 2. 2007, <http://svet.ihned.cz/c4-10030120-20426230-003800_d-jak-se-vyhnut-valce-kurdu-s-turky>

Summary

The Kurds in Iraq presently number approximately 5 million people and constitute 18 to 20 percent of the total population of Iraq. They are concentrated particularly in the north of the country, in an autonomous Kurdistan Region. Over the past century the Kurds had faced enduring oppression and hardship from the Iraqi governments, and therefore revolted against them many times. After the First Gulf War and the failure of the ensuing Kurdish uprising in 1991 the United States instituted a safe haven and no-fly zone over the northern Iraq, which allowed the Kurds to establish a de facto autonomous state. In 1992 the first regional election was held in Iraqi Kurdistan that led to the formation of the Kurdistan National Assembly (KNA) and the Kurdistan Regional Government (KRG).

However, in 1994 a fighting between the Kurdish main political parties, the Kurdistan Democratic Party (KDP) and the Patriotic Union of Kurdistan (PUK), occurred and led to establishment of two separate governments in Iraqi Kurdistan: the KDP's in the city of Irbil and the PUK's in Sulaymaniya. In 1998 the Washington Accord ended KDP-PUK civil war. Peace, relative prosperity, and democracy began to grow in the autonomous region. People of Iraqi Kurdistan had freedoms impossible to imagine in the rest of Iraq as for example freedom of speech. The KRG, unified in 2006, has become a secular, pluralistic and democratic government.

The Second Gulf War and the downfall of Saddam Hussein's regime in 2003 strongly affected the Iraqi Kurds. Despite years of in-fighting, the KDP and the PUK came together in response to the US-led invasion and effectively bargained with Iraqi authorities for the interests of Iraqi Kurdistan. In 2005 a new Iraqi constitution was approved by the referendum with a great support of the Kurds. It establishes a federal structure for Iraq and sets that the Kurdish language is one of the two official languages of Iraq. Particularly Turkey feared that federalism as well as the Kurdish effort to incorporate the oil-rich Kirkuk might be the first step of the Iraqi Kurds toward independence and serve as an unwanted model for the Turkish Kurds. However, both the Kurdish political parties and the Kurdish government many times declared that Iraqi Kurdistan would remain a part of a democratic and federal Iraq.

Použitá literatura

Anderson, L. – Stansfield, G. *The Future of Iraq. Dictatorship, Democracy, or Division?* New York: Palgrave Macmillan, 2004. 260 s. ISBN 1-4039-6354-1.

Costel, S. J. *Surging out of Iraq?* New York: Nova Science Publishers, Inc., 2008. 208 s. ISBN: 978-1-60692-696-3.

Farouk-Sluglett, M. – Sluglett, P. *Irák od roku 1958. Od revoluce k diktatuře.* Praha: Volvox Globator, 2003. 450 s. ISBN 80-7207-500-4.

Gunter, M. M. *The Kurds Ascending. The Evolving Solution to the Kurdish Problem in Iraq and Turkey.* New York: Palgrave Macmillan, 2008. 178 s. ISBN-13: 978-0-230-60370-7, ISBN-10: 0-230-60370-X.

Gunter, M. M. *Historical Dictionary of the Kurds.* Lanham, Maryland, and Oxford: The Scarecrow Press, Inc., 2004. 275 s.

Karsh, E. – Rautsi, I. *Saddám Husajn. Politická biografie.* Praha: Melantrich, 1996. 340 s. ISBN 80-7023-215-3.

Kreyenbroek, P. G. – Sperl, S. *The Kurds. A Contemporary Overview.* London, New York: Routledge/Taylor & Francis e-Library, 2005. 202 s. ISBN 0-203-99341-1.

McDowall, D. *A Modern History of the Kurds.* London, New York: I. B. Tauris, 2004. 515 s. ISBN-10: 1850434166, ISBN-13: 978-1850434160.

Stansfield, G. R. V. *Iraqi Kurdistan. Political development and emergent democracy.* London, New York: RoutledgeCurzon/Taylor & Francis e-Library, 2003. 261 s. ISBN 0-203-39830-0.

Yildiz, K. – Muller, M. *The European Union and Turkish Accession. Human Rights and the Kurds.* London, Ann Arbor, MI: Pluto Press, 2008. 239 s. ISBN 978-0745327846.

Yildiz, K. *The Kurds in Iraq. The Past, Present and Future.* London, Ann Arbor, MI: Pluto Press, 2007. 294 s. ISBN-10: 0745326625, ISBN-13: 978-0745326627.

Periodické zdroje:

Al-Marashi, I. *Iraq's Constitutional Debate.* Middle East Review of International Affairs, September 2005, s. 139 – 175.

Clawson, P. *Iraq's Future: A Concept Paper.* Middle East Review of International Affairs, June 2006, s. 60 – 72.

Ditrych, O. *Kam s Irákem?* Mezinárodní politika 2/2007, s. 16 – 17.

Gombár, E. *Irák od svržení monarchie po Saddámovu diktaturu.* Mezinárodní politika 2/2003, s. 4 – 5.

- Kubíková, N. *Iracké parlamentné voľby*. Mezinárodní politika 4/2006, s. 19 – 21.
- Looney, R. *Impediments to Stability in Iraq: The Illusive Economic Dimension*. Middle East Review of International Affairs, March 2008, s. 25 – 39.
- O’Leary, C. A. *The Kurds of Iraq: Recent History, Future Prospects*. Middle East Review of International Affairs, December 2002, s. 17 – 29.
- Park, B. *Strategic Location, Political Dislocation: Turkey, The United States, and Northern Iraq*. Middle East Review of International Affairs, June 2003, s. 11 – 23.
- Rabil, R. G. *The Iraqi Opposition’s Evolution: From Conflict to Unity?* Middle East Review of International Affairs, December 2002, s. 1 – 17.
- Raděj, T. *Sýrie: Ochromená diktatura*. Mezinárodní politika 4/2006, s. 25 – 26.
- Rafaat, A. *U.S.-Kurdish Relations in Post-Invasion Iraq*. Middle East Review of International Affairs, December 2007, s. 79 – 89.
- Rubin, M. *The Future of Iraq: Democracy, Civil War, or Chaos?* Middle East Review of International Affairs, September 2005, s. 125 – 138.
- Salih, K. *What Future for the Kurds?* Middle East Review of International Affairs, March 2005, s. 83 – 95.
- Siegl, E. *Výzva kurdské otázky*. Mezinárodní politika 9/2007, s. 12 – 14.
- Slunečko, V. *Peripetie kurdských snů o vlastním státě (I. a II. část)*. Mezinárodní politika 1/1997, s. 16 – 18, 2/1997, s. 20 – 22.
- Souleimanov, E. *Spojené státy, Turecko a osud Iráku*. Mezinárodní politika 4/2002, s. 14 – 15.
- Souleimanov, E. *Evoluce „kurdské otázky“ a její význam pro bezpečnost Středního východu*. Mezinárodní politika 7/2003, s. 8 – 10.
- Talabany, N. *Who Owns Kirkuk? The Kurdish Case*. Middle East Quarterly, Winter 2007, s. 75 – 78.
- Trnková, L. *Nová dynamika turecké zahraniční politiky*. Mezinárodní politika 9/2007, s. 17 - 19.
- Tureček, B. *USA a iracká opozice – nesnadné partnerství z nouze*. Mezinárodní politika 2/2003, s. 10 – 11.
- Wanner, J. *Nekonečné utrpení Kurdistánu (I. a II. část)*. Mezinárodní politika 4/1992, s. 14 – 17, 5/1992, s. 15 – 18.
- Zeidel, R. *A Harsh Readjustment: The Sunnis and the Political Process in Contemporary Iraq*. Middle East Review of International Affairs, March 2008, s. 40 – 50.

Dokumenty:

Constitution of Iraq. 2005,
<<http://www.krg.org/articles/detail.asp?lngnr=12&smap=04030000&rnr=107&anr=12329>>

Final Draft Iraqi Constitution. 2005,
<http://portal.unesco.org/ci/en/files/20704/11332732681iraqi_constitution_en.pdf/iraqi_constitution_en.pdf>

Kurdistan Regional Government Unification Agreement. 21. 1. 2006,
<<http://www.krg.org/articles/detail.asp?rnr=24&lngnr=12&anr=8891&smap=>>

Law of Administration for the State of Iraq for the Transitional Period. 2004
<<http://www.cpa-iraq.org/government/TAL.html>>

Internetové zdroje:

Barzání, M. – Talabání, D. *Letter from Barzani and Talabani to President Bush*. 1. 6. 2004,
<<http://www.krg.org/articles/detail.asp?smap=02010100&lngnr=12&asnr=&anr=89&rnr=223>>

Barzání, M. – Talabání, D. *What Iraq Needs Now*. The New York Times, 9. 7. 2003,
<<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9B01E0D9153DF93AA35754C0A9659C8B63>>

Barzání, N. *Why Kurdistan Insists on Kirkuk*. 16. 8. 2005,
<<http://www.krg.org/articles/detail.asp?rnr=95&lngnr=12&anr=5358&smap=>>

Beehner, L. *Iraqi Political Coalitions in the Parliamentary Elections*. 12. 12. 2005,
<<http://www.cfr.org/publication/9391/iraqi-political-coalitions-in-the-parliamentary-elections.html>>

Ellwood, T. *Kurdistan - The other side of Iraq*. 21. 4. 2009,
<http://www.conservatives.com/News/Blogs/Kurdistan_-_The_other_side_of_Iraq.aspx>

Ferris, E. – Stoltz, K. – *The Future of Kirkuk: The Referendum and Its Potential Impact on Displacement*. The Brookings Institution – University of Bern, Project on Internal Displacement, 3. 3. 2008,
<http://www.brookings.edu/papers/2008/~//media/Files/rc/papers/2008/0303_iraq_ferris/03_iraq_ferris.pdf>

Holbrooke, R. *Jak se vyhnout válce Kurdů s Turky*. Hospodářské noviny, 14. 2. 2007,
<http://svet.ihned.cz/c4-10030120-20426230-003800_d-jak-se-vyhnout-valce-kurdu-s-turky>

Interim Iraqi government. 1. 6. 2004,
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3766401.stm>

Iraqi Interim Defense Minister Appoints Three Top Generals. 18. 4. 2004,
<<http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/iraq/2004/04/iraq-040418-usia03.htm>>

Malá, J. *Prozatímní vláda v Iráku.* 28. 5. 2003,
<<http://www.blisty.cz/2003/5/28/art14169.html>>

Sunni Members of Iraq's Constitutional Drafting Committee Killed in Drive-by Shooting.
19. 7. 2005,
<<http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2005/07/mil-050719-35bd0ee8.htm>>

Válka a humanitární akce: Irák a Balkán. UNHCR,
<http://www.unhcr.cz/dokumenty/state2000_09.pdf>

<<http://www.kurdove.ecn.cz/>>

Kurdistan Regional Government: <<http://www.krg.org/>>

Kurdistan Democratic Party: <<http://www.kdp.se/>>

Patriotic Union of Kurdistan: <<http://www.puk.org/>>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Kurdistan (obrázek)

Příloha č. 2: Irácký Kurdistan (mapa)

Příloha č. 3: Výsledky celostátního referenda o irácké ústavě 2005 (tabulka)

Příloha č. 4: Výsledky parlamentních voleb v Iráku (tabulka)

Příloha č. 5: Rozdělení iráckého Kurdistanu mezi KDP a PUK (obrázek)

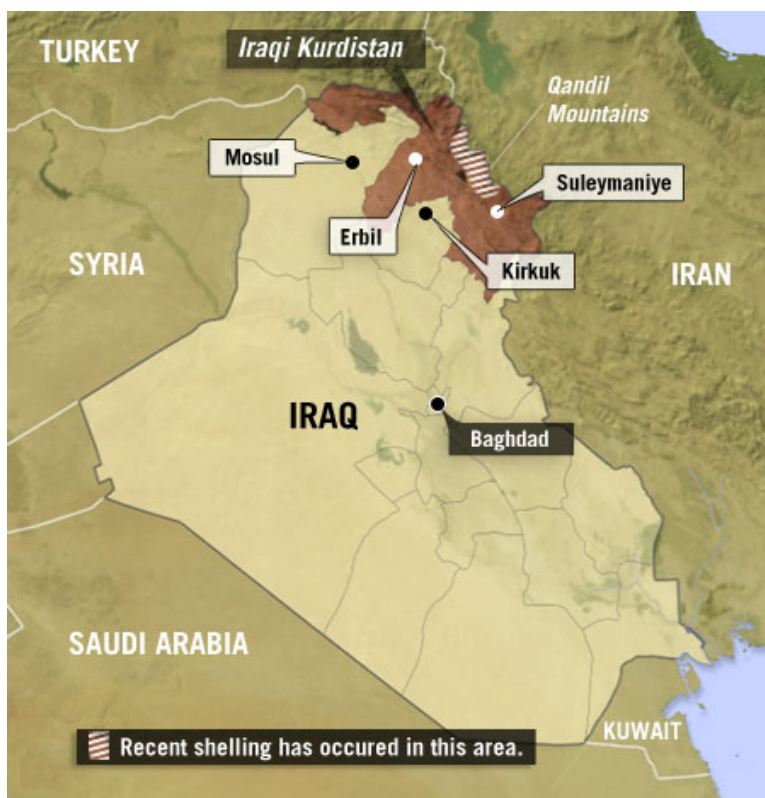
Přílohy

Příloha č. 1: Kurdistán (obrázek)

Zdroj: Encyclopædia Britannica 2006 Ultimate Reference Suite DVD.

Příloha č. 2: Irácký Kurdistán (mapa)

Zdroj: http://www.npr.org/templates/common/image_enlargement.php?imageResId=14802822

Příloha č. 3: Výsledky celostátního referenda o irácké ústavě 2005 (tabulka)

Provincie	Ano (%)	Ne (%)
Anbar	3.40	96.96
Baghdad	77.7	22.30
Duhok	99.13	0.87
Diyala	51.27	48.73
Karbala	96.58	3.42
Kirkuk	62.91	37.09
Meysan	97.79	2.21
Muthanna	98.65	1.35
Najaf	95.82	4.18
Qadisiya	96.74	3.26
Salahedeen	18.25	81.75
Sulaimaniya	98.96	0.04
Arbil	99.36	0.64
Thiqar	97.15	2.85
Wasit	95.70	4.30
Basra	96.02	3.98
Ninevah	44.09	55.01
Babil	94.56	5.42

(Pozn.: Provincie autonomního Regionu Kurdistan jsou zvýrazněny tučně.)

Zdroj: <http://www.krg.org/articles/detail.asp?lngnr=12&smap=04030000&rn=107&anr=7015>

Příloha č. 4: Výsledky parlamentních voleb v Iráku (tabulka)

Politická strana	Počet poslaneckých mandátů	
	Leden 2005	Prosinec 2005
Sjednocená irácká aliance	140	128
Kurdistánská aliance	75	53
Irácká národní kandidátka	40	25
Irácká fronta konsenzu	-	44
Irácká fronta pro národní dialog	-	11
Islámská unie Kurdistanu	-	5
Ostatní strany	20	9

Zdroj: http://en.wikipedia.org/wiki/Iraqi_legislative_election,_January_2005

http://en.wikipedia.org/wiki/Iraqi_legislative_election,_December_2005

Příloha č. 5: Rozdělení iráckého Kurdistanu mezi KDP a PUK (obrázek)

Zdroj: http://www.globalsecurity.org/military/world/war/images/kurdistan_2002_control1.gif

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Institut politologických studií

Projekt bakalářské práce

na téma

Role Kurdů v politickém systému Iráku po válce v Perském zálivu a perspektivy iráckého Kurdistanu

Jméno: Lenka Kubištová

Obor: Politologie a mezinárodní vztahy

Semestr: čtvrtý

Akademický rok: 2006/2007

Předpokládaný termín ukončení: LS 2008

Konzultant: Doc. PhDr. Rudolf Kučera, CSc.

V Praze dne 25. 6. 2007 zpracovala Lenka Kubištová

1) Charakteristika problému

Název mé bakalářské práce by měl znít *Role Kurdů v politickém systému Iráku po válce v Perském zálivu a perspektivy iráckého Kurdistanu*. Přestože je situace v Iráku v současné době mediálně dosti propírané téma, o roli iráckých Kurdů se dovídáme spíše jen v útržcích. Kurdská problematika mě velmi zajímá a tuto práci budu vnímat jako dobrou příležitost dostat se ještě více do hloubky problému a získat tak komplexnější pohled na současnou situaci v Iráku.

Kurdové, jak známo, jsou největší etnickou skupinou bez vlastního státu na světě. Zhruba 25 milionů Kurdů žije na území čtyř států, přičemž v Iráku jich je více než 4 miliony a tvoří 20 % všech obyvatel. Od počátku 60. let až do roku 1992 probíhalo s různou mírou intenzity v iráckém Kurdistanu protivládní povstání, které vedl Mustafa Barzání, zakladatel Demokratické strany Kurdistanu (KDP). Až po válce v Perském zálivu byl v severním Iráku za pomoci USA a Velké Británie vytvořen tzv. Svobodný Kurdistan (1992) a ustavena regionální vláda (KRG) a parlament (KNA). Přesto Kurdové nebyli jednotní, již od roku 1975, kdy se od KDP odštěpil Vlastenecký svaz Kurdistanu (PUK) v čele s Barzáního rivalem Džalálem Talabáním, začal boj o moc, který se nezděrně vyostřoval. Po největším rozkolu a ozbrojených střetech v roce 1994 si oba tábory správu iráckého Kurdistanu rozdělily. V roce 1998 byla jejich spolupráce sice obnovena v rámci irácké opozice, avšak dohoda o sloučení obou autonomních vlád byla podepsána až v roce 2006.

Nejvýznamnějším praktickým krokem ke sblížení obou hlavních kurdských stran v Iráku bylo stanovení společné kandidátky pro parlamentní volby v lednu 2005. V říjnu téhož roku byl v referendu přijat (s největší podporou mezi Kurdy) návrh trvalé ústavy, jejímž cílem je mimo jiné federalizace Iráku. V prosinci pak proběhly volby do iráckého parlamentu, které s přehledem vyhrála Sjednocená irácká aliance, hned na druhém místě se umístila koalice dominantních kurdských politických stran Spojenectví Kurdistanu.

Je otázkou, jak se situace v Iráku, resp. v iráckém Kurdistanu, bude vyvíjet dál. Diskuze, které se rozproutily okolo ústavy, ukázaly, že Iráčané jsou v klíčových otázkách (role náboženství v novém státě, míra autonomie jednotlivých subsystemů a způsob rozdělování nerostného bohatství) velmi nejednotní. Překážkou na cestě k soudržnosti státu je také fakt, že zde není téměř žádná politická tradice a irácká identita je velmi slabá, překrytá identitami náboženskými.

2) Metoda a cíl práce

Jakožto studentka politologie se budu zabývat z převážné části politickou stránkou problému. Podám informace o vývoji kurdské politické činnosti v Iráku od počátku 90. let 20. století, neboť až od této doby se Kurdové mohli svobodně politicky aktivizovat. Zaměřím se na dvě hlavní kurdské politické strany, jejich programy a cíle, jakož i hlavní představitele. Pro komplexní pochopení situace je nezbytné zmínit se i o kurdských stranách v sousedním Turecku, neboť jsou mnohdy velmi silně propojené. Dále se budu soustředit na roli Kurdů v právě se budujícím politickém systému Iráku a na vztah mezi kurdskými politickými uskupeními a iráckými orgány. V závěru se pokusím nalézt odpověď na otázku, jaké jsou pravděpodobné perspektivy uspořádání Iráku do budoucna.

Protože se jedná o aktuální a stále se vyvíjející téma, budu pracovat především s informacemi na internetu, a to jak s těmi nacházejícími se na stránkách hlavních kurdských politických stran v Iráku (KDP a PUK) a orgánů autonomního Regionu Kurdistan (KNA a KRG), tak i s informacemi od nezávislých zahraničních pozorovatelů.

3) Předpokládaná osnova

V úvodu popíšu a specifikuji téma, jemuž se bude tato práce věnovat, zařadím jej do širších souvislostí, podám základní obrys a členění textu. Především zde formuluji hlavní a výchozí otázky, na něž se budu následně snažit odpovědět, a předložím vlastní pohled na tento problém.

V hlavní části podám informace o politické činnosti iráckých Kurdů, zmíním důležité mezníky v jejím vývoji a poukážu na její propojenost s aktivitami Kurdů v sousedních státech, především v Turecku. Dále se budu věnovat problematice budování politického systému Iráku po pádu režimu Saddáma Husajna a samozřejmě roli Kurdů v něm.

V závěru provedu konečné resumé, zhodnotím získané výsledky a odpovím na otázky vyslovené v úvodu. Také se pokusím o prognózu dalšího vývoje na kurdské politické scéně a zvážím možnosti vzniku samostatného iráckého Kurdistanu.

4) Předběžný seznam literatury a zdrojů

Jedná se pouze o předběžný seznam, celý soubor literatury a zdrojů bude doplněn v průběhu vypracování práce.

Diamond, L. (2005): *Squandered Victory: The American Occupation and the Bungled Effort to Bring Democracy to Iraq*. Times Books.

Farouk-Sluglett, M. - Sluglett, P. (2003): *Irák od roku 1958. Od revoluce k diktatuře*. Praha.

Karsh, E. - Rautsi, I. (1996): *Saddám Husajn. Politická biografie*. Praha.

McDowall, D. (2000): *A Modern History of the Kurds*. London.

McGarry, J. - O'Leary, B. - Salih, K. (2005): *The Future of Kurdistan in Iraq*. University of Pennsylvania Press.

Miller, S. A. (2005): *The Kurds: Their Effect On the Attempt to Democratize Iraq. A Strategic Estimate*. Fort Leavenworth, Kansas: US Army Command and General Staff College.

Periodika:

Gombár, E. (2/2003): *Irák od svržení monarchie po Saddámovu diktaturu*. Mezinárodní politika, s. 4-5.

Kubíková, N. (4/2006): *Iracké parlamentné volby*. Mezinárodní politika, s. 19-21.

Marr, P. (July/August 2005): *Occupational Hazards*. Foreign Affairs.

Majerčík, E. (8/2004): *Jaký soud pro Saddáma Husajna?*. Mezinárodní politika, s. 29-31.

Slunečko, V. (1997): *Peripetie kurdských snů o vlastním státě* (1. a 2. část). Mezinárodní politika, 21(1): 16-18, 21(2): 20-22.

Souleimanov, E. (4/2002): *Spojené státy, Turecko a osud Iráku*. Mezinárodní politika, s. 14-15.

Souleimanov, E. (7/2003): *Evoluce „kurdské otázky“ a její význam pro bezpečnost Středního východu*. Mezinárodní politika, s. 8-10.

Tureček, B. (2/2003): *USA a iracká opozice – nesnadné partnerství z nouze*. Mezinárodní politika, s. 10-11.

Wanner, J. (1992): *Nekonečné utrpení Kurdistanu* (1. a 2. část). Mezinárodní politika, 16(4): 14-17, 16(5): 15-18.

Dokumenty:

Kurdistan Regional Government Unification Agreement (2006)

Results of the national referendum on the Iraqi Constitution (15 Oct 2005)

Constitution of Iraq (2005)

Law of Administration for the State of Iraq for the Transitional Period (2004)

(vše staženo z www.krg.org)

Internetové zdroje:

Barkey, H. J. – Fuller, G. E. (1998): *Enter the PKK and The Kurds and Turkish Foreign Policy*. In: Barkey, H. J. - Fuller, G. E.: *Turkey's Kurdish question*, Lanham, Md.: Rowman & Littlefield Publishers.

<http://wwics.si.edu/subsites/ccpdc/pubs/kur/kurfr.htm>

Dawoody, A.: *The Kurdish Nationalist Movement in Iraq and its Implications*

http://cas.uchicago.edu/workshops/mehat/past_conferences/XIXth_MEHAT_papers/D_AWOODY.doc

O'Leary, C. A. (2002): *The Kurds of Iraq: Recent History, Future Prospects*.

<http://meria.idc.ac.il/journal/2002/issue4/jv6n4a5.html>

Rubin, M. (2005): *The Future of Iraq: Democracy, Civil War, or Chaos?*.

<http://www.meforum.org/article/759>

Salih, B. (2002): *A Kurdish Model for Iraq*.

http://www.iraqfoundation.org/studies/2002/dec/10_model.html

<http://www.kurdistanonline.com>

Kurdistan Regional Government: <http://www.krg.org/>

Kurdistan Democratic Party: <http://www.kdp.se/>

Patriotic Union of Kurdistan: <http://www.puk.org/>

Washington Kurdish Institute: <http://www.kurd.org>

Kurdové a Kurdistán: <http://www.kurdove.ecn.cz/>

Kurdské občanské sdružení: <http://www.kurdistan.cz/>